

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК І СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній рівень – бакалавр

на тему: « Створення нового світового порядку: вплив геополітичної
конкуренції та необхідність глобальної співпраці »

Виконала:

Студентка 4 року навчання

Спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Кравченко Софія Вячеславівна

Керівник:

Гнатюк Микола Миколайович

Доктор політичних наук, доцент

КИЇВ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Загально-теоретична характеристика концепції світового порядку.....	7
1.1. Дискусія навколо концепту світового порядку.....	7
1.2. Погляд Генрі Кіссінджера на концепт світового порядку.....	12
1.3. Погляд Хедлі Булла на концепт світового порядку.....	15
РОЗДІЛ 2. Формування світового порядку: вплив геополітичної конкуренції.....	20
2.1. Геополітична конкуренція в сучасному світі.....	20
2.2. Американська гегемонія в епоху геополітичної конкуренції.....	25
2.3. Китай і Росія в епоху суперництва великих держав.....	29
РОЗДІЛ 3. Стратегії сприяння глобальній співпраці та колективним діям.....	36
3.1. Глобальні виклики, які потребують спільних дій.....	36
3.2. Стратегії сприяння глобальній співпраці.....	40
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	52
АНОТАЦІЯ	55

ВСТУП

У 21 столітті, яке характеризується високою взаємозалежністю країн та постійними змінами в міжнародних відносинах, світовий порядок розглядається в контексті геополітичної конкуренції та складних глобальних викликів. Наразі, великим чинником впливу на глобальні геополітичні стосунки є війна, що триває в Україні, яку розпочала Росія, і зростаючий виклик з боку Китаю в бік США, створюють напружений момент у світовій геополітиці. Хоча деякі експерти з питань зовнішньої політики можуть не розглядати нинішню ситуацію як нову холодну війну, тобто інтенсифікацію напруження протистояння наддержав, економіки яких орієнтуються на накопичення озброєння, США стикаються з серйозним випробуванням на стійкість з Пекіном, так і з Москвою. Сполучені Штати наразі стикаються з дипломатичною кризою та кризою національної безпеки з двома своїми суперниками: Росією та Китаєм, які в свою чергу, мають спільні довготривалі політичні та економічні інтереси.

Війна в Україні підкреслює нагальну потребу з'ясування механізмів підтримання сучасного світового порядку, адже Путін розглядає війну в Україні як спробу відновити свій вплив на Україну, колишню радянську республіку, знищити її суверенітет і зірвати її прагнення приєднатися до західних структур - Європейського Союзу і НАТО, а також створити новий відкритий чинник впливу на своїх геополітичних опонентів. Його вторгнення в Україну порушило територіальне врегулювання в Європі після холодної війни. Можна спостерігати як геополітична ситуація у Східній Європі, а не лише в Україні, демонструє, що Росія більше не бажає миритися із збереженням статус-кво, а прагне змістити його, таким чином вплинувши на зміцнення своєї позиції у геополітичних стосунках із Європою і Сполученими Штатами, досягнувши фіктивного паритету, на умовах, що вигідні країні агресору. Як неодноразово говорив президент Путін під час зустрічей із західними лідерами: «Ми готові з вами співпрацювати... тільки за умови рівноправності» (BBC News Russkaya служба, 2016).

Крім того, Байден неодноразово підкреслював, що хоче конкуренції, а не конфлікту з Китаєм (Willemyns, 2023). Однак США будуть кидати виклик тому, що вони вважають прагненнями Китаю, адже згідно зі Стратегією національної безпеки Байдена, Пекін має намір і сили змінити міжнародний порядок і стати провідною світовою державою, що підтверджується ескалацією конфлікту між Китаєм та Тайванем, важливим економічним гравцем на світовому ринку (The White House, 2022). Тим часом ще є можливість запобігти переростанню ескалації випробування сили між Сполученими Штатами і Китаєм у конфлікт, який може занурити світ у війну. Економіки США і Китаю не можна порівнювати з ізольованою Росією, тому саме американські та китайські лідери мають величезний стимул не допустити, щоб їхні розбіжності вилилися назовні, тому що обидві країни заплатять величезну економічну ціну за будь-яке збройне військове зіткнення.

Слід зазначити, що сучасна система міжнародного управління не відповідає викликам 21 століття, адже зростання викликів, таких як тероризм, розповсюдження зброї масового знищення, кібербезпека, війни, кліматичні зміни, спричинені змінами глобальної світової температури, через орієнтацію країн на зменшення вартості виробництва, що не відповідає екологічним стандартам, пандемії та міграція виходять за межі національних кордонів та набувають планетарного значення. Це очевидно в неспроможності ООН запобігати війнам і сприяти миру, нездатності Світової організації торгівлі регулювати світову торгівлю та відсутності глобальної угоди про зміну клімату. Сучасний світовий порядок характеризується недостатньою ефективністю міжнародних інституцій та відсутністю консенсусу між державами у вирішенні глобальних проблем. У цьому контексті **актуальним** стає дослідження формування нового світового порядку, що ґрунтується на співпраці країн, які забезпечують стійкість та безпеку на міжнародній арені.

Ця відроджена епоха суперництва великих держав – яка здавалася б віддаленою перспективою в попередні два десятиліття, поглинені війною з терором та війнами на Близькому Сході – підкреслює відсутність ефективних механізмів

для підтримки поточного світового порядку. Саме тому, **проблема** дослідження полягає у складності збереження стабільності та миру у міжнародній спільноті, а також вирішенні конфліктів та сучасних глобальних викликів.

Мета дипломної роботи полягає у з'ясуванні механізмів підтримання сучасного світового порядку, зокрема виокремлення ролі геополітичної конкуренції.

Зокрема, відповісти на головне **питання** «Як геополітична конкуренція впливає на створення нового світового порядку та чи є глобальна співпраця необхідним чинником в забезпеченні стабільності та розвитку світового порядку?». Поставлена мета та питання передбачає розв'язання таких завдань:

- Розглянути концепт світового порядку та дискусію навколо цього поняття
- Розглянути погляди Генрі Кіссінджера та Хедлі Булла на концепт світового порядку
- Розглянути геополітичну конкуренцію в сучасному світі та її вплив на формування світового порядку
- Виокремити роль США в епоху геополітичної конкуренції
- Виокремити роль Китаю та Росії в епоху геополітичної конкуренції
- Виокремити глобальні виклики, які потребують спільних дій
- Розглянути стратегії сприяння глобальній співпраці

Об'єктом дослідження є формування світового порядку. **Предметом** є умови забезпечення стабільності та міжнародної співпраці.

Методологія дослідження. У даному дослідженні використовувалась якісна методологія дослідження. Також проведено аналіз праць Генрі Кіссінджера та Хедлі Булла для тлумачення концепту світового порядку. Крім того, проведений комплексний аналіз відповідної наукової літератури. Розглянуті наукові статті, книги, звіти та інші наукові джерела для виокремлення ролі геополітичної конкуренції та стратегій сприяння глобальній співпраці. Наостанок, публікації таких новинних сайтів як Reuters, BBS news, LB.ua, the Economist та The diplomat слугували допоміжним джерелом інформації для дослідження.

Тема дослідження зумовила таку структуральну побудову роботи: у першому розділі розглянуто теоретичні засади дослідження (які включають основну дискусію навколо концепції світового порядку, визначення таких дефініцій як «міжнародний порядок» та «світовий порядок» за Генрі Кіссінджером та Хедлі Буллом, а також історію становлення концепту світового порядку), у другому розділі розглядається вплив геополітичної конкуренції на формування світового порядку, а саме виокремлення ролі США та Росії й Китаю в епоху геополітичної конкуренції, а третій розділ присвячено глобальним викликам, що потребують спільних дій, а також стратегіям для просування глобальної співпраці.

Структура та обсяг курсової роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури. Перший, другий та третій розділи роботи містять три, три та два підрозділи відповідно. Загальний обсяг курсової роботи становить 56 сторінок, з яких обсяг основної частини – 50 сторінок, а список літератури – 3 сторінки. Список літератури містить 29 позицій.

РОЗДІЛ 1. Загально-теоретична характеристика концепції світового порядку

1.1. Дискусія навколо концепту світового порядку

Термін "світовий порядок" використовується іноді аналітично, іноді нормативно. Аналітично світовий порядок означає розподіл влади і повноважень, який забезпечує рамки для ведення дипломатії і світової політики в глобальному масштабі. У нормативному розумінні світовий порядок означає бажаний розподіл влади і повноважень, який асоціюється з реалізацією таких цінностей, як мир, економічне зростання і справедливість, права людини, а також якість і сталість навколишнього середовища (Falk, n.d.). Обидва значення слугують важливим цілям у розумінні реалій політичного життя на глобальному рівні.

Як визначити та концептуалізувати порядок у суспільному житті, в тому числі в контексті міжнародної системи, є темою постійної дискусії серед науковців, адже розуміння того, що мається на увазі під самим поняттям порядку, є необхідним для вивчення світового порядку в міжнародних відносинах. Тому відповідаючи на запитання, що таке порядок у світовій політиці, варто розуміти, що порядок насамперед визначається як фактична чи можлива ситуація, чи стан речей, а не як цінність, мета чи завдання. Порядок у суспільному житті означає, що низка речей містить якийсь певний принцип. Точніше, модель, яка веде до певного результату, упорядкування соціального життя, яке сприяє досягненню певних цілей або цінностей.

Порядок можна розглядати як стан, де люди та інституції можуть взаємодіяти один з одним у відносно стабільній і передбачуваний спосіб. Встановлення інститутів, норм і правил, які регулюють поведінку та сприяють співпраці між індивідами та групами, є звичайним способом наведення порядку в суспільному житті (Bull, 2012, с. 43).

Протягом кількох століть визначальні рамки світового порядку асоціювалися насамперед із Вестфальським миром, укладеним у 1648 році наприкінці

Тридцятилітньої війни, і розглядалися як початок сучасного світу. Цей сучасний світовий порядок, що географічно впливає з досвіду Європи, ґрунтувався на появі суверенної, територіальної держави як домінуючого політичного гравця. Цей статистичний світовий порядок був чітко європоцентричним за своєю сутністю, розглядаючи міжнародне суспільство на основі відносин між основними європейськими державами і розглядаючи відносини з незахідними політичними спільнотами як засновані на ієрархії, коли вищі західні держави керують підлеглими незахідними державами. Формальні протоколи Вестфальської форми світового порядку дійсно породили норми взаємної поваги до територіального суверенітету, але геополітичні протоколи влади приділяли мало уваги таким обмеженням. Реалістичний підхід став домінувати в практиці світового порядку, як це найкраще теоретично обґрунтували Макіавеллі, Гоббс і Клаузевіц, які ігнорували передбачувані етичні та правові обмеження на зовнішнє здійснення влади суверенними державами. Американська революція, і особливо Французька революція, змістили фокус світового порядку на внутрішні відносини між державою та суспільством (Falk, n.d.). Іншими словами, світовий порядок продовжував ґрунтуватися на взаємодії держав у центрі, тоді як держави-центри проєктували свою владу таким чином, що зазіхали на більшість інших політичних спільнот.

Саме в умовах Першої світової війни світовий порядок почав змінюватись у нових напрямках. На основі нового верховенства Сполучених Штатів як вирішальної сили у поразці Німеччини у Першій світовій війні, американський лідер Вудро Вільсон переконався, що реалізм є причиною безглуздої різанини, і що необхідно знайти кращий спосіб налагодити відносини між суверенними державами. Для Вільсона це означало оголошення війни поза законом і створення міжнародної організації, покликаної підтримувати мир у всьому світі (Falk, n.d.). У цьому сенсі світовий порядок став відповідати принципам невтручання, а не гуманістичним ідеям солідарності та втручання з метою забезпечення прав людей і народів. Однак, Друга світова війна знову поставила під сумнів кілька попередніх

ознак світового порядку. Статут Організації Об'єднаних Націй зробив рішучий наступ на право держав вести війни на власний розсуд. Хоча Статут Організації Об'єднаних Націй забороняв будь-яке застосування сили, окрім випадків суворої самооборони, він також надавав п'ятьом постійним членам Ради Безпеки право вето, яке фактично звільняло їх від підзвітності обмежувальним настановам Організації Об'єднаних Націй. Окрім того, Друга світова війна мала ефект значного послаблення колоніальних держав Європи (Falk, n.d.). У цьому сенсі вона створила можливості для кількох різновидів націоналізму Третього світу висунути свої претензії, і вони їх висунули. Оскільки дві домінуючі держави, Сполучені Штати і Радянський Союз, не були колоніальними державами в загальноприйнятому розумінні, геополітичний клімат ставав дедалі менш сприятливим для колоніалізму і дедалі більш сприятливим для націоналістичних тенденцій.

Тож, концепція світового порядку розвивалася з часом, відображаючи зміни в міжнародній системі. Під час холодної війни світовий порядок характеризувався біполярною структурою, в якій Сполучені Штати і Радянський Союз змагалися за контроль над іншими державами. Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році, світовий порядок перейшов до однополярної системи, в якій Сполучені Штати стали єдиною наддержавою. Зовсім нещодавно точилися дебати щодо формування багатопольярного світового порядку, в якому влада більш рівномірно розподілена між рядом великих держав, таких як Сполучені Штати, Китай і Росія, а також Європейським Союзом. Таким чином, історичний фон, розподіл влади між державами та переважаючі норми та цінності в міжнародній системі – це лише деякі змінні, які впливають на те, як ми визначаємо світовий порядок.

Джозеф Най (1992) у своїй статті «Який новий світовий порядок?» зазначає, що загалом, термін світовий порядок використовується двома різними способами в обговореннях світової політики. «Реалісти, в традиції Річарда Ніксона та Генрі Кіссінджера, бачать міжнародну політику, що відбувається між суверенними державами, які врівноважують силу одна одною. Світовий порядок є продуктом стабільного розподілу влади між великими державами. Ліберали, за традиціями

Вудро Вільсона та Джиммі Картера, розглядають відносини між народами, а також державами. Вони бачать порядок, що виникає на основі широких цінностей, таких як демократія та права людини, а також міжнародного права та інституцій, таких як Організація Об'єднаних Націй» (р. 84).

Оскільки порядок має мало спільного зі справедливістю, але багато спільного з розподілом влади між державами, реалісти датують новий світовий порядок розпадом радянської імперії у Східній Європі восени 1989 року. Швидкий занепад радянської влади Союз спричинив кінець старого біполярного порядку, який існував майже півстоліття та забезпечував певну стабільність. Хоча холодна війна посилила конфлікти в країнах третього світу, вона також пом'якшила економічні конфлікти між США, Європою та Японією, оскільки вони поділяли занепокоєння щодо радянської військової загрози. Радянська присутність у Східній Європі також стримувала етнічну напруженість, а страх супердержав бути втягнутими в ядерний конфлікт запобіг деяким конфліктам у Третньому світі (Nye, 1992, р. 84). Деякі аналітики розглядають кінець холодної війни як тріумф ліберального капіталізму та кінець ідеологічних розбіжностей, які підживлювали міжнародні конфлікти. Однак замість кінця історії світ після холодної війни є свідком повернення історії у різноманітності джерел міжнародних конфліктів.

Погляд реалістів на світовий порядок, який базується на балансі військових сил, обмежений, оскільки він не враховує довгострокових суспільних змін, які повільно відсувають світ від Вестфальської системи. Ця система, встановлена в 1648 році, базувалася на суверенітеті держав, а не на суверенітеті народів. Механічний баланс держав повільно руйнувався протягом наступних століть через зростання націоналізму та демократичної участі, але норми державного суверенітету зберігаються. Тепер швидке зростання транснаціональних комунікацій, міграції та економічної взаємозалежності прискорюють ерозію цієї класичної концепції та збільшують розрив між нормою та реальністю (Nye, 1992, р. 89). Тому ліберальна концепція світового суспільства як народів, так і держав, заснованого на цінностях та інститутах, а не лише на військовій силі, стає все більш актуальною. На думку політологів, ліберальні погляди, які колись вважалися

утопічними, як-от заклик Імануїла Канта до створення мирної ліги демократій, тепер видаються більш правдоподібними, оскільки фактичних випадків війни між демократіями не було.

Отже, причина відсутності єдиного визначення світового порядку полягає у відмінності у поглядах на нього представників різних наукових шкіл, у рамках яких основний акцент ними робиться не так на з'ясування сутності самого поняття, скільки на виконуваний ним ролі у відповідних галузях правового регулювання або у конкретній галузі наукового дослідження.

Більшість таких шкіл зосереджено саме в науці про теорію міжнародних відносин. Серед них можна виділити реалістів, які вважають, що міжнародну політику ведуть суверенні держави, які врівноважують міць одна одної, а світовий порядок є наслідком стабільного розподілу сили між найбільшими державами. А також лібералів, які розглядають відносини між народами, а також державами і наголошують на співпраці та прагненні до спільних цінностей.

Світовий порядок визначається як «політична, економічна чи соціальна ситуація у світі в певний час і вплив, який це має на відносини між різними країнами» (Macmillan & Rundell, 2007). Виходячи за рамки цього досить загального, описового поняття світового порядку, Хедлі Булл, впливовий британсько-австралійський учений міжнародних відносин, у своїй праці «The anarchical society: A study of order in world politics», стверджує, що порядок, будь то «міжнародний порядок» (включаючи відносини лише між державами) або «світовий порядок» (який також залучає недержавних акторів) слід розуміти з точки зору його мінімальних цілей, які включають підтримку суверенітету чи незалежності держав, забезпечення відносного миру або відсутності війни, обмеження насильства, виконання обіцянок і захист прав власності (Bull, 2012, p. 19). Важливо зауважити, що порядок – це не те саме, що мир, а означає стабільність або відсутність великомасштабної війни.

У своїй книзі «World Order» Генрі Кіссінджер (2014) стверджує, що «жодного дійсно глобального світового порядку ніколи не існувало» (p. 9). Отже, за Кіссінджером, «світовий порядок» є концепцією регіону чи цивілізації щодо

природи справедливих домовленостей і розподілу влади, яка вважається застосованою до всього світу. Міжнародний порядок є практичним застосуванням цих концепцій до значної частини земної кулі, достатньо великої, щоб вплинути на глобальний баланс сил. Регіональні порядки включають ті самі принципи, які застосовуються до певної географічної області.

Таким чином, канонічного визначення «світового порядку» не існує, але спільним для більшості концепцій є ідея, що відносини між деякими глобальними акторами регулюються набором правил або інститутів, які визначають, хто є ключовими дійовими особами, і допомагають їм взаємодіяти один з одним.

1.2. Погляд Генрі Кіссінджера на концепт світового порядку

У своїй книзі «World Order» Кіссінджер стверджує, що світовий порядок - це тонкий баланс між силою, легітимністю та стабільністю (Kissinger, 2014, р. 5). Він вважає, що стабільний світовий порядок вимагає участі всіх великих держав, і що Сполучені Штати, як наддержави, несуть відповідальність за підтримку глобальної стабільності. Кіссінджер також наголошує на важливості норм і цінностей у формуванні світового порядку, стверджуючи, що вони забезпечують основу для співпраці та запобігають конфліктам.

Генрі Кіссінджер, ставлячи під сумнів існування єдиної загальноприйнятої моделі світового порядку, розглядає конкуренцію різноманітних варіантів світового порядку як похідну від цивілізаційних уявлень про порядок загалом (Kissinger, 2014, р. 9). Тож, як вже зазначалось, за Генрі Кіссінджером ми враховуємо три рівні порядку, а саме світовий порядок, міжнародний порядок та регіональні порядки. Кожна з цих систем порядку базується на двох компонентах: набір загальноприйнятих правил, які визначають межі допустимих дій, і баланс сил, який змушує стримуватися у разі порушення правил, не даючи одній політичній одиниці підпорядкувати всіх інших.

Хоча консенсус щодо існуючих угод не запобігає суперництву, він гарантує, що вони відбуваються як коригування, а не як фундаментальні проблеми. Баланс сил може обмежити масштаб і частоту фундаментальних проблем, але сам по собі він не гарантує миру. Кіссінджер зазначає, що «легітимний» порядок означає порядок, коли жодна велика держава не є настільки незадоволеною, щоб проводити революційну політику, спрямовану на скасування існуючих угод (Kissinger, 2014, р. 10). Ідея про те, що порядок вимагає дотримання певного набору формальних або неформальних правил, неявно, але чітко присутня в цій концепції. Однією з переваг визначення Кіссінджера є те, що воно дозволяє розглядати світовий порядок як щось менше, ніж глобальне.

Для Кіссінджера, сучасна інтернаціональна система завдячує своєю загальною стійкістю проникливості європейських державних діячів XVII ст. Сучасна державна система виникла в 1648 році після століття міжконфесійного конфлікту, коли запекла Тридцятилітня війна зібрала представників європейських держав для встановлення Вестфальського миру. Договори, які вони уклали, кодифікували ідею суверенних держав як будівельних блоків міжнародного порядку. Півтора століття потому, на Віденському конгресі в 1814-1815 роках, такі дипломати, як французький посланник Талейран і міністр закордонних справ Австрії Клеменс фон Меттерніх, чітко виклали принцип балансу сил як спосіб управління міжнародною системою (Kissinger, 2014, р. 25-26). В цих подіях прослідковується актуальність історичних структур для сучасної політики. Звичайно, у цьому є обмеження: західні ідеї щодо держав і політики нав'язувалися іншим регіонам ще з колоніальних часів, і вони все ще конкурують з іншими, старішими баченнями порядку та влади, які не можна ігнорувати. Особливо це стосується Близького Сходу.

Таким чином, за словами Кіссінджера, існувало чотири важливі історичні «світові порядки»: європейський, ісламський, китайський та американський. Європейський порядок виник після розпаду імперії Карла Великого і характеризувався прагненням до балансу сил між європейськими національними

державами. Це було інституційно закріплено у Вестфальському договорі 1648 року, який встановив принцип державного суверенітету та невтручання у внутрішні справи інших держав. Цей порядок пізніше був експортований у всьому світі через імперіалізм і колоніалізм. Ісламські держави, з іншого боку, історично прагнули до експансії в регіонах, населених немусульманами. Прикладом цього сьогодні є керівництво Ірану під керівництвом аятол. Китайський порядок заснований на ідеї «все під небом», де всі держави розглядаються як данини китайського імператора, і цей порядок характеризується конфуціанськими цінностями ієрархії, порядку та гармонії. Нарешті, американський порядок базується на ідеї американської винятковості, де американські цінності та інститути розглядаються як універсальні та повинні бути поширені по всьому світу. Америка вважає себе «містом на пагорбі», дороговказом для світу (Kissinger, 2014, р. 4-6). Незважаючи на їхні відмінності, Кіссінджер стверджує, що всі чотири історичні світопорядки сформували міжнародну систему по-своєму. Проте нинішній глобальний порядок зазнає значних змін, що характеризується переходом влади із Заходу на Схід, появою недержавних акторів і розмиванням міжнародного порядку, заснованого на правилах.

Кіссінджер стверджує, що міжнародні відносини ніколи не були справді впорядкованими. Вестфальський мир 1648 року встановив основу для управління європейськими державами своїми власними суверенними територіями без втручання сусідів, але ця основа базувалася на припущенні, що власна внутрішня організація кожної держави є вищою за внутрішню організацію інших. Щоб створити будь-яку подобу порядку в сучасному світі, Кіссінджер пропонує глобальну вестфалізацію за регіонами, де кожен регіон керує собою відповідно до власних цінностей і правил. Однак для цього потрібна здатність розуміти та поважати інші культурні простори.

Генрі Кіссінджер вважає, що в сьогоднішньому дисбалансі винен Захід, зокрема США. Він застерігає від використання Сполученими Штатами своєї ролі

гегемона після холодної війни. Замість того, щоб намагатися поширити демократію по всьому світу, США повинні прагнути до балансу сил. Згідно з функціонуючою вестфальською системою, баланс сил має ґрунтуватися на принципі морального нейтралітету, згідно з яким кожна держава вільна організовувати свої справи відповідно до своїх власних основних цінностей (Kaarelson, 2014). Кіссінджер закликає Захід розглянути свої універсальні принципи та те, як вони можуть узгоджуватися з реаліями, історією, культурою та уявленнями про безпеку інших регіонів. Щоб навести порядок, його необхідно спочатку навести в межах регіонів, а потім з'єднати їх між собою. Важливо зазначити, що на цьому етапі сферу впливу регіону не слід розглядати як рівноправну. Кіссінджер стверджує, що міжнародний порядок неможливо встановити, його можна лише культивувати, і що міцний порядок може виникнути лише через поєднання свободи, балансу сил та невторчання. Незважаючи на ідеалізм, цей підхід узгоджується з його реалістичним світоглядом.

Отже, згідно з визначенням Генрі Кіссінджера, світовий порядок є концепцією регіону чи цивілізації, що базується на загальноприйнятих правилах та балансі сил. У сучасному світі, з'явилися нові актори та альтернативні підходи до світового порядку, але лише переважаюча структура забезпечує легітимність та баланс сил, що є головними цілями світового порядку. Важливо, щоб у стабільному світовому порядку брали участь всі великі держави, а Сполучені Штати, як наддержава, несли відповідальність за підтримку глобальної стабільності. Ідеї та цінності також є важливими у формуванні світового порядку, адже вони забезпечують основу для співпраці та запобігають конфліктам. Усе це підкреслює важливість міжнародної співпраці та колективних дій у підтримці стабільності та забезпеченні природи справедливих домовленостей.

1.3. Погляд Хедлі Булла на концепт світового порядку

У своїй книзі «The anarchical society: A study of order in world politics» Хедлі Булл (2012) стверджує, що міжнародний порядок відноситься до моделі діяльності,

яка підтримує фундаментальні цілі суспільства держав або міжнародного суспільства (р. 44). Щоб краще зрозуміти це поняття, необхідно визначити держави, систему держав і суспільство держав (або міжнародне суспільство).

Міжнародні відносини починаються з існування держав, які є незалежними політичними спільнотами, які мають уряд і претендують на суверенітет над певною територією та населенням (Bull, 2012, р. 44). У межах цієї території та населення держави мають те, що називається внутрішнім суверенітетом, що означає, що вони мають верховенство над усіма іншими органами влади. У той же час держави також мають зовнішній суверенітет, що означає, що вони незалежні від зовнішньої влади. Суверенітет може бути як нормативним, так і фактичним поняттям, оскільки держави заявляють про право на верховенство та незалежність, а також здійснюють його різною мірою на практиці. Незалежна політична спільнота, яка лише претендує на суверенітет, але не може його здійснювати, не є державою у справжньому розумінні.

Коли дві чи більше держав мають достатню взаємодію та вплив на рішення одна одної, щоб діяти як колективне утворення, встановлюється система держав, або міжнародна система. Однак можуть бути випадки, коли дві або більше держав існують без утворення міжнародної системи (Bull, 2012, р. 45). Специфіка «англійського підходу в концепції Хедлі Булла полягає в тому, що наявність системи не тільки не виключає хаосу в міжнародних відносинах, а й протиставляється поняттю міжнародного суспільства. Система в міжнародних відносинах формується зусиллями держав і з'являється тоді, коли дві держави або більше мають суттєві контакти між собою і значно залежать від рішення іншої як частини цілого. Система є результатом зростання та інтенсивності міждержавних взаємодій. Система формується на основі спільних інтересів, цінностей та політичної культури країн.

Паралельно існує поняття «міжнародне суспільство» (спільнота держав), відмінне від міжнародної системи. Термін «міжнародне суспільство» відноситься до групи держав, які поділяють певні спільні інтереси та цінності та вважають себе пов'язаними набором правил у своїй взаємодії одна з одною (Bull, 2012, р. 49). Це

може включати повагу претензій один одного на незалежність, дотримання домовленостей і дотримання обмежень на застосування сили. Ці держави також співпрацюють у функціонуванні таких інститутів, як міжнародне право, дипломатія та глобальні організації, а також звичаї та конвенції щодо ведення війни. Проте міжнародна система може існувати, не будучи міжнародним суспільством. Держави можуть взаємодіяти одна з одною та бути необхідними факторами в розрахунках одна одної, не усвідомлюючи спільних інтересів чи цінностей, зв'язаних набором правил або співпрацюючи в роботі спільних інституцій.

Таким чином, міжнародне суспільство виявляється більш вузьким за обсягом поняттям, ніж міжнародна система, але динамічнішим за внутрішніми характеристиками. Саме тут розробляються правила та норми, що визначають своєрідність міжнародного ладу в ту чи іншу епоху.

«Міжнародний порядок» складається як сума усвідомлених спільних цілей усередині системи та суспільства. До таких цілей Булл відносить:

- Самозбереження;
- Підтримка незалежності;
- Збереження світу як загальний імператив усіх зацікавлених у порядку учасників;
- Загальні цінності суспільного життя, маються на увазі життя, свобода, безпека;
- Стабілізація міждержавних відносин та інші (Bull, 2012, р. 52 - 55).

Термін «міжнародний порядок, за Буллом, також необхідно відрізнити від поняття «світовий порядок». «Світовий порядок» відноситься до моделей або способів людської діяльності, які підтримують фундаментальні цілі суспільного життя всього людства. Хоча міжнародний порядок стосується порядку між державами, важливо зазначити, що держави — це просто групи осіб, і люди можуть групуватися таким чином, що взагалі не утворюють держави. Крім того, під питаннями про порядок між державами лежать більш глибокі питання про порядок

у великому суспільстві всього людства. Протягом історії людства не існувало єдиної політичної системи, яка б охоплювала весь світ. Велике суспільство всього людства існувало лише як умовне суспільство в очах Бога або згідно з принципами природного права. Проте з кінця дев'ятнадцятого століття виникла справді глобальна політична система, яка створює порядок у глобальному масштабі. Порядок у світі більше не є просто сумою різних політичних систем, які створюють порядок у місцевому масштабі. Це також продукт світової політичної системи, яка об'єднує всі держави та діє по всьому світу (Bull, 2012, с. 55 - 57). Отже, світовий порядок - це порядок як і серед держав, так і порядок усередині держав. При цьому Булл з етико-філософських позицій підкреслює моральний пріоритет світового порядку над міжнародним.

Ще одним характерним моментом у концепції Булла є визнання балансу сил як необхідного інструменту підтримки міжнародного порядку. У визначенні цього поняття Хедлі Булл слідує Емеріку де Ваттель, за яким «баланс сил» – це відносини держав, за яких жодна країна не в змозі домінувати і нав'язувати свою волю іншим (Bull, 2012, р. 97 - 98). Але запозичивши вказаний концепт у класика, Булл наповнює його власним історико-соціологічним змістом і потім наділяє його високим ступенем операційності в концепції міжнародного порядку.

Баланс сил як інструмент підтримки міжнародного порядку виконує найрізноманітніші функції. Зокрема:

- запобігає міжнародній системі трансформації в універсальну імперію;
- сприяє підтримці незалежності малих країн від посягань з боку більших;
- сприяє ефективній організації роботи міжнародних інституцій;
- підтримує силу права, а не право сили у міжнародних відносинах;
- стабілізує дипломатію (Bull, 2012, р. 102).

Булл поділяє ідею, що при прийнятті балансу сил треба визнати, що він нівелює незалежність середніх і невеликих держав на догоду великим і могутнім, але вважає при цьому, що головна функція балансу не збереження світу, а збереження системи держав.

Особливість підходу до розуміння світової політики Хедлі Булла - це не пріоритет міжнародного права чи організацій як основних чинників створення порядку. Натомість він визнає, що порядок може існувати незалежно від обох і залежить від правил його підтримки. Хоча міжнародне право відіграє значну роль у сучасній міжнародній системі, інші норми, які не вважаються міжнародним правом, також сприяють міжнародному порядку. Крім того, існували форми міжнародного порядку в минулому і можуть існувати в майбутньому без опори на міжнародне право. Сучасне розуміння світової політики часто не в змозі поєднати норми порядку, що випливають із міжнародного права, і ті, що належать до сфери міжнародної політики (Bull, 2012, р. 36). Таким чином, Хедлі Булл не робить суттєвого акценту на міжнародних організаціях, таких як Організація Об'єднаних Націй, а скоріше на інститутах міжнародного суспільства, які виникли перед цими організаціями і продовжували б працювати без них. Незважаючи на те, що міжнародні організації дійсно відіграють важливу роль у підтримці порядку, саме більш фундаментальні інститути, такі як баланс сил, міжнародне право, дипломатія, роль великих держав і війна, є ефективними інститутами міжнародного суспільства.

Отже, Булл висунув ідею міжнародного суспільства для подолання обмежень політичного реалізму та правового ідеалізму. Він стверджував, що відносини десятків суверенітетів об'єктивно мають анархічний характер та вважав, що світовий порядок можливий, якщо міжнародні відносини будуються за моделлю конструктивної взаємодії, а не за принципом світової спільноти з конфліктуючими інтересами суверенів. Концепція Булла пов'язана з поняттями порядку та легітимності у світовій політиці, де міжнародний порядок регулює міждержавні взаємодії та просуває певні цінності та норми. Вона містить три основні складові міжнародного суспільства - безпека, виконання домовленостей і збереження суверенітету.

РОЗДІЛ 2. Формування світового порядку: вплив геополітичної конкуренції

2.1. Геополітична конкуренція в сучасному світі

За визначенням Майкла Мазарра та його колег (2018) «конкуренція в міжнародній сфері передбачає спробу отримати перевагу, часто порівняно з іншими, які, як вважають, становлять виклик або загрозу, через егоїстичне прагнення до спірних благ, таких як влада, безпека, багатство, вплив і статус» (р.5).

Два важливі аспекти конкуренції полягають у тому, що вона є відносною, тобто вплив, силу та статус США, Китаю та Росії слід оцінювати порівняльно, а не окремо, і вона відбувається в різних сферах (Cohen et al., 2023, p.10). Держави використовують різні інструменти, такі як дипломатія, інформація, військові та економічні засоби, щоб конкурувати за різні види спірних товарів.

Глобальна конкуренція за дипломатичний, інформаційний, військовий та економічний вплив відбувається насамперед між США, Китаєм і Росією. Хоча Сполучені Штати зосереджені на Індійсько-Тихоокеанському регіоні та Європі, конкуренція поширюється також на інші регіони. Усі три великі держави, як правило, зосереджують свої зусилля на більших країнах у кожному регіоні, хоча їхні причини для цього можуть відрізнятися. На другорядних сценах конкуренція США і Китаю більше зосереджена на економічному впливі, тоді як конкуренція США і Росії зосереджена більше навколо військового впливу. Китай і Росія посилюють свою участь у багатьох сферах і регіонах, тоді як участь США часто залишається на місці або зменшується (Cohen et al., 2023, p.25). Незважаючи на це, Сполучені Штати залишаються домінуючим військовим гравцем у всіх регіонах. Конкуренція, як правило, зосереджена на більш стабільних країнах, тоді як країни, які схильні до нестабільності, є менш пріоритетними на арені конкуренції. Важливо зазначити, що хоча конкуренцію можна розглядати як прелюдію до конфлікту, це може бути не так у другорядних театрах (театри, де Сполучені Штати, Китай і Росія не мають життєво важливого національного інтересу).

Китай став помітним членом обраної групи країн, які володіють значним впливом і можливостями як в Арктичному, так і в Антарктичному регіонах. Ці полярні держави характеризуються значним військовим, науковим та економічним потенціалом. Хоча концепція полярної великої держави залишається відносно незнайомою у сфері досліджень міжнародних відносин, Китай все частіше використовує цей термін, щоб описати свої прагнення і підкреслити важливість полярних регіонів для своїх національних інтересів. Під час свого візиту до Австралії в листопаді 2014 року Генеральний секретар Комуністичної партії Китаю Сі Цзіньпін вперше вжив термін "полярна велика держава", щоб описати позицію Китаю. Це позначення означає глибоку переорієнтацію і новий спосіб концептуалізації світу. Ствердження Китаєм свого прагнення стати полярною великою державою відображає глибоко вкорінене прагнення до зміни статусу в міжнародній системі. Більше того, це підкреслює визнання Китаєм геополітичної прогалини, яку лише він має унікальну здатність заповнити (Brady, 2016). Орієнтуючись на полярні регіони, Китай стратегічно планує свої майбутні економічні, політичні та стратегічні потреби, враховуючи середньо- та довгострокову перспективу. Китайський уряд визначив Арктику і Антарктику як ключові для захисту своїх основних національних інтересів в сучасну епоху, включаючи збереження соціальної системи, державної безпеки, суверенітету, територіальної цілісності, а також сталого і стабільного розвитку економіки і суспільства Китаю. Оскільки Китай розширює свої глобальні інтереси і просувається до статусу великої світової держави, встановлення сильної присутності в полярних регіонах стає необхідною умовою його загального успіху.

Хоча деякі науковці зазначають, що Америка цілком може утримати загальне лідерство у світовій владі ще близько трьох десятиліть, вони також не виключають занепаду міжнародного порядку, збудованого Америкою. Це також не означає, що Америка утримує лідерство в усіх сферах. Насправді вона вже серйозно втрачає свої позиції в багатьох сферах, що є частиною більш довгострокового перерозподілу сил. Китай випередив Сполучені Штати як провідну економічну державу світу за паритетом купівельної спроможності (ПКС). У той час як США

зберігають свою позицію провідної військової сили світу, зростаючий потенціал Китаю у сфері заборони доступу/перешкоджання доступу до певних територій (A2/AD) підриває американську перевагу, принаймні, у критично важливому регіоні Східної Азії (Acharya, 2018, p. 20). Однак, найбільш серйозний виклик лідерству Америки в м'якій силі (який важко виміряти) є не зовнішнім, а внутрішнім, що походить із самих США.

Глобальне домінування Сполучених Штатів повільно слабшає, особливо в економічному секторі, незважаючи на збереження домінуючих військових витрат. За даними 2015 року, США витратили на військові витрати понад 596 мільярдів доларів, що більш ніж у 2,5 рази перевищує показник Китаю (215 мільярдів доларів). За двома країнами з найбільшими витратами на оборону йдуть Саудівська Аравія, Росія, Великобританія, Індія, Франція, Японія, Німеччина та Південна Корея. З точки зору відсотка глобальних витрат на оборону, США витратили в п'ять разів більше, ніж Китай. Проте Китай швидко скорочує розрив, посилюючи свої оборонні витрати на 321% між 2001 і 2014 роками. Хоча мало хто очікує, що Китай найближчим часом наздожене США у витратах на оборону, Міжнародний інститут стратегічних досліджень (IISS) прогнозує, що Китай може досягти рівня витрат на оборону США між 2025 і 2028 роками, якщо її економічне зростання триває. Тим часом витрати на оборону Азії перевищили витрати Європи на оборону в 2012 році, причому Китай був найбільшим вкладником, на який припадає майже третина витрат на оборону Азії. Індія, з іншого боку, посідає друге місце в Азії за обсягом витрат на оборону та стала найбільшим у світі імпортером зброї протягом періоду 2012 - 2016 років, незважаючи на значне відставання від Китаю у витратах на оборону (Acharya, 2018, p. 53).

Військовий потенціал Китаю стрімко зростає, про що свідчить введення в експлуатацію його першого авіаносця та збільшення корпусу морської піхоти на 400 відсотків до 100 000. Ці досягнення не тільки покращують здатність Китаю вирішувати непередбачені обставини в своєму регіоні, але й дають йому можливість проводити різноманітні військові операції, що виходять за межі його звичайних територіальних претензій. Маючи найбільшу кількість військових

кораблів в Азії, ВМС Китаю поступово відходять від оборонної стратегії «близьких морів» до захисту «далеких морів» (Acharya, 2018, p. 54). Незважаючи на те, що його далекобійні транспортні системи та системи озброєння обмежені, військові можливості Китаю дозволяють йому впливати в мирний час і кинути виклик військовому домінуванню США в разі регіонального конфлікту. Однак Китаю ще належить досягти загальних можливостей армії США.

Важливо зазначити, що Росія відіграє важливу роль як геополітична сила, оскільки вторгнення Росії в Україну, що дестабілізувало певні регіони та порушило глобальну стабільність, є прикладом її зусиль змінити статус-кво та зберегти свої інтереси. Однак, російсько-українська війна має все більш негативний вплив на економіку Росії та її позиції у світі, і це завдасть довгострокової шкоди важливому гравцеві на міжнародній арені. Економічний занепад і політична ізоляція Росії послаблюють її відносини як із Заходом, так і з Азією. Звичайно, поступове загострення економічного колапсу Росії є результатом не лише російсько-української війни, але й інших факторів. Тим не менш, військова інтервенція Росії в Україні та її наслідки в інших сферах зовнішньої та внутрішньої політики Росії відіграли каталітичну роль. Вони поглибили вже існуючі проблеми Росії в таких сферах, як державне управління, регіональний розвиток, демографію, промислову структуру, імміграцію та еміграцію.

Багато науковців підтримують думку, що занепад Сполучених Штатів, піднесення Китаю та виклик Росії статус-кво спричинили розпад однополярного порядку. У результаті Сполучені Штати, Китай і Росія повинні зосередитися на інтересах, необхідних для виживання, щоб не потрапити у пастку війни. Однак агресивні реалістичні тенденції держав підривати своїх конкурентів, щоб отримати перевагу, можуть перешкодити цій меті, особливо в міжнародній системі у перехідний період. Вирішальне питання полягає в тому, як держави можуть уникнути військового конфлікту в умовах своїх амбіцій. Можливий підхід полягає в оцінці військової та економічної потужності, а також уразливості, щоб визначити, яка держава, Росія чи Китай, становить більшу загрозу для американських інтересів. Примітно, що сильніша економіка Китаю та його військовий потенціал,

що зростає, вказують на потенційну майбутню загрозу. Крім того, і Китай, і Росія дотримуються експансіоністської поведінки, спрямованої на дестабілізацію існуючого світового порядку. Росія становить більший виклик для Європи, тоді як Китай прагне розширити свій вплив у Південно-Китайському морі. У результаті Сполучені Штати повинні перемістити свою увагу з Європи та НАТО на Азію та КВАД, альянс з Австралією, Індією та Японією. А також вони мають взяти більш активну роль в Африці та Латинській Америці, де Китай налагоджує залежні відносини. Крім того, нещодавнє відновлення дипломатичних відносин між Саудівською Аравією та Іраном стало важливою історичною подією. Окрім простого відновлення посольств, обидві країни оголосили про свій намір співпрацювати над угодою про співпрацю у сфері безпеки та відродити давню технологічну і торговельну угоду. Примітним аспектом цього розвитку подій є не лише відновлення контактів після семи років ворожнечі, але й той факт, що угода була укладена в Пекіні за посередництва Китаю (LB.ua, 2023). Це досягнення підриває вплив Сполучених Штатів на Близькому Сході, оскільки Китай набирає обертів і баланс сил у регіоні зазнає змін. Отже, така зміна динаміки на Близькому Сході, зокрема відновлення дипломатичних відносин між Саудівською Аравією та Іраном за посередництва Китаю, має наслідки, що виходять за межі самого регіону. Оскільки світові держави перебудовують свої інтереси і відносини в регіоні, ця зміна балансу сил на Близькому Сході може мати наслідки для геополітичної динаміки і альянсів, які можуть мати хвильовий вплив на різні регіони, в тому числі й на Україну.

Росія та Китай поділяють невдоволення ліберальним міжнародним порядком та перешкоджають спробам його зберегти, особливо в Раді Безпеки ООН. Натомість вони просувають альтернативне бачення, яке наголошує на абсолютному суверенітеті. Хоча Москва явно підтримує політику безпеки Китаю щодо Японії та Південної Кореї, Китай не повністю відповідає взаємністю, підтримуючи військову діяльність Росії в Європі. Спільна китайсько-російська діяльність у третіх країнах негативно впливає на вплив Заходу, хоча Китай і Росія проводять паралельну політику, а не скоординовану. Вторгнення Росії в Україну

призвело до спільного підходу США та ЄС до Москви, поклавши край серйозним розбіжностям, які існували раніше. Однак між Брюсселем і Вашингтоном залишаються різні підходи до Пекіна: США виступають за політику уповільнення технологічного прогресу Китаю, тоді як деякі європейські країни розглядають Китай як необхідного економічного партнера та учасника глобального управління. Між підходами Брюсселя і Вашингтона до Пекіна є суттєва різниця. Сполучені Штати розглядають відносини з Китаєм як зростаюче суперництво та зосереджені на перешкоджанні технологічному прогресу Китаю. Вашингтон намагається переконати своїх європейських союзників підтримати цю стратегію, наприклад, заборонивши експорт технологій до Китаю. Однак хоча ЄС змінив позицію щодо Китаю до більш обережної, європейські країни продовжують мати різні думки щодо політики щодо Пекіна. Деякі вважають Китай загрозою безпеці та виступають за узгодження політики ЄС із політикою США. Інші, які вважають Пекін незамінним економічним партнером і учасником глобального управління, виступають за те, щоб Європа проводила власну незалежну політику, відмінну від підходу США (Кіо, 2023). Наприклад, під час повернення з триденного державного візиту до Китаю 9 квітня 2023 року, Президент Франції Еммануель Макрон, заявив, що Європа не зацікавлена в ескалації кризи навколо Тайваню і повинна дотримуватися власної стратегії у відносинах із островом, незалежної як від Сполучених Штатів, так і від Китаю (Reuters, 2023)

2.2. Американська гегемонія в епоху геополітичної конкуренції

Період американської гегемонії досяг свого піку протягом відносно короткого періоду менше ніж 20 років, починаючи від падіння Берлінської стіни в 1989 році до фінансової кризи 2007-2009 років. Протягом цього часу Сполучені Штати домінували в різних сферах влади, включаючи військову, економічну, політичну та культурну. Моментом, який втілював американську надмірну самовпевненість, стало вторгнення в Ірак у 2003 році, коли США прагнули не лише змінити Афганістан та Ірак, але й увесь Близький Схід. Основні причини

американської слабкості та занепаду мають переважно внутрішній характер, а не випливають виключно з міжнародних факторів (The Economist, 2021). Майбутній вплив Сполучених Штатів як великої держави залежить від їх здатності вирішувати внутрішні виклики, а не покладатися виключно на їх зовнішню політику.

Переоцінка країною трансформаційної сили військової могутності в поєднанні з недооцінкою економічного впливу її моделі вільного ринку на світові фінанси ознаменували значний поворотний момент. Це десятиліття стало свідком того, як Сполучені Штати були втягнуті у дві війни проти повстанців, а міжнародна фінансова криза оголила величезну нерівність, спричинену глобалізацією під проводом Америки. Період однополярності, який пережив цей час, є рідкістю в історії, і світ поступово повертався до більш типового стану багатополарності. Китай, Росія, Індія, Європа та інші центри сили неухильно набирали вплив відносно США. Однак вони швидко відновили домінування протягом трохи більше десяти років і тепер співпрацюють з В'єтнамом, щоб приборкати китайський експансіонізм. Сполучені Штати все ще мають помітні економічні та культурні переваги, з якими мало хто з інших країн може змагатися. Більший виклик глобальному становищу Америки лежить у межах її кордонів. Американське суспільство глибоко розділене, намагаючись знайти консенсус майже з кожного питання. Те, що спочатку почалося як поляризація з приводу традиційних політичних питань, таких як податки та аборти, переросло в запеклу боротьбу за культурну ідентичність. Попит на визнання з боку маргіналізованих груп, які відчують, що їх еліти не помічають, давно вважався вразливим місцем сучасної демократії (The Economist, 2021). Як правило, серйозна зовнішня загроза, така як глобальна пандемія, має стати можливістю для громадян об'єднатися для спільної відповіді. Однак криза COVID-19 лише поглибила розбіжності в Америці, оскільки такі заходи, як соціальне дистанціювання, носіння масок і вакцинація, стали політизуватися замість того, щоб розглядатися як необхідність охорони здоров'я.

Поляризація, яка пронизала американське суспільство, безпосередньо вплинула на зовнішню політику. В епоху Обама республіканці зайняли агресивну позицію та критикували демократів за їхній підхід до «перезавантаження» з Росією

та їхню уявну наївність щодо президента Путіна. Колишній президент Трамп, однак, змінив наратив, відкрито обійнявши пана Путіна. Сьогодні приблизно половина республіканців вважає, що демократи становлять більшу загрозу для способу життя Америки, ніж Росія. Серед республіканців і демократів існує відносно очевидний консенсус щодо загрози демократичним цінностям з боку Китаю. Однак ця спільна точка зору поширюється лише на даний момент. Більш значущим випробуванням для американської зовнішньої політики, ніж Афганістан, стане ситуація з Тайванем, якщо він зазнає прямої атаки з боку Китаю. Поляризація вже завдала шкоди глобальному впливу Америки, ще до того, як вона зіткнулася з такими майбутніми викликами (The Economist, 2021). Вплив нації спирався на те, що Джозеф Най, дослідник зовнішньої політики, назвав «м'якою силою» — привабливість американських установ і суспільства для людей у всьому світі. Однак ця привабливість значно зменшилася. Важко комусь стверджувати, що американські демократичні інститути функціонують ефективно в останні роки. Відмінною рисою зрілої демократії є її здатність мирно передавати владу після виборів, випробування, яке Сполучені Штати драматично провалили 6 січня 2021 року.

Малоймовірно, щоб Сполучені Штати повернули свої попередні позиції гегемонії, і вони не обов'язково повинні прагнути цього зробити. Натомість їх метою має бути підтримка, поряд із державами-союзниками, глобального порядку, який підтримує демократичні цінності. Досягнення цієї мети визначатиметься здатністю країни відновити почуття національної ідентичності та мети всередині країни. Нинішній глобальний порядок, очолюваний Сполученими Штатами, сприймається як недосконалий і у багатьох відношеннях його легітимність послаблена. Однак він досі продовжує служити основою для формування майбутнього світового порядку (Rachman & Ikenberry, 2023). Сполучені Штати, Європа та інші партнери віддають перевагу відкритому, заснованому на правилах багатосторонньому порядку у своїх загальних стратегіях. На відміну від минулих великих держав і нинішніх Китаю та Росії, ці країни визнають узгодження своїх національних інтересів із створенням широкої системи, яка полегшує торгівлю та

сприяє ліберальним ініціативам. Незалежно від того, хто його очолює, цей тип порядку вважається важливим і вимагає збільшення його поширеності, а не зменшення.

Однак легітимність здійснення американської влади має бути пов'язана з широким колом держав, які сприймають основні цілі цієї гегемонічної влади як вигідні в ширшому масштабі. Цей крихкий баланс необхідно підтримувати. Розмірковуючи про адміністрацію Буша та війну в Іраку, стає очевидним, що існувало відчуття американської переваги та могутності, прикладом чого є друга інавгураційна промова. Це була відверто впевнена заява, яка підкреслювала американську могутність, але також стверджувала її намір використати цю силу для глобального блага (Rachman & Ikenberry, 2023). Однак одних тільки таких тверджень може бути недостатньо. Вкрай важливо побудувати та переплести цю силу в рамках спільноти націй, які поділяють спільні цінності та перспективи щодо бажаного напрямку цього глобального порядку.

Війна в Україні порушила існуючий світовий порядок, повернувши традиційне геополітичне суперництво і поставивши під сумнів глобальну співпрацю. Це спонукає до переоцінки позиції Сполучених Штатів щодо Китаю. Припущення деяких оглядачів про те, що вторгнення Росії в Україну було узгоджене зі стратегією Китаю, як це було прокоментовано в промові держсекретаря Блінкена щодо Китайської Народної Республіки, є вкрай малоймовірним. Китай має більш глибоке розуміння геополітичного ландшафту і визнає, що надто тісне узгодження з агресивними і невмілими діями Росії не слугуватиме його власним інтересам. Ескалація напруженості між Китаєм і США в останні роки також викликає занепокоєння, оскільки Китай діє всупереч власним інтересам. Навігація в складній динаміці ситуацій, коли друзі або супротивники відчують себе в пастці і діють всупереч своїм інтересам, вимагає від США делікатної дипломатії. Прикладом може служити телевізійна промова президента Кеннеді в червні 1963 року, яка відбулася після кубинської ракетної кризи та демонстрації сили Радянським Союзом. Кеннеді міг би ще більше принизити Радянський Союз, але замість цього він простягнув руку допомоги, визнавши його

геополітичною силою з довготривалими інтересами. Цей крок був пов'язаний з ризиком без гарантованого успіху, але Кеннеді розумів важливість взаємодії з Радянським Союзом для уникнення війни (Gavin, 2022). Аналогічно, в нинішніх умовах Китай може бути незадоволений своєю асоціацією з Росією. Вміла і витончена дипломатія з боку США полягала б у тому, щоб дати зрозуміти, що Вашингтон не прагне принизити Китай, створюючи шлях для діалогу. Реакція США і Заходу на російсько-українську війну виявилася сильнішою, ніж очікувалося, і значно послабила Росію. Незважаючи на внутрішні розбіжності і слабкості, ця війна показала, що Захід займає сильнішу позицію. Це усвідомлення має стимулювати зусилля щодо взаємодії з Китаєм, відхилення від нинішнього курсу на зіткнення та уникнення катастрофічних наслідків американо-китайської війни.

2.3. Китай і Росія в епоху суперництва великих держав

Відносини між Пекіном і Москвою досягли найсильнішої точки за останні шість десятиліть. Китайська Народна Республіка (КНР) і Росія мають 4000-кілометровий кордон і складну історію, що характеризується періодами співпраці та напруженості (Magee, 2022). Сьогодні Китай і Росія розвивають тісні відносини співпраці у військовій, економічній і дипломатичній сферах, що зумовлено їхнім спільним неприйняттям світового порядку, очолюваного Сполученими Штатами.

Офіційно відносини формулюються як всеосяжне стратегічне партнерство, засноване на взаємних інтересах, а не як формальний союз з оборонними зобов'язаннями. У спільній заяві, підписаній Сі Цзіньпіном і Владіміром Путіним у Пекіні 4 лютого 2022 року, підкреслюється відсутність обмежень або заборонених сфер для співпраці (Devonshire, 2022). Хоча деякі спостерігачі все ще сприймають китайсько-російське партнерство як тактичне і тимчасове, схоже на "шлюб за розрахунком", воно перетворилося на значний квазі-альянс або антизахідний альянс з антизахідним ухилом.

Китай і Росія тісно співпрацюють на міжнародних форумах, в тому числі в Раді Безпеки ООН, щоб протидіяти інтересам США і Заходу. Наприклад, з 2011 по 2020 рік вони спільно наклали вето на десять резолюцій щодо конфлікту в Сирії, авторами яких були США, Велика Британія і Франція. Обидві країни також співпрацювали в Раді ООН з прав людини та Всесвітній організації охорони здоров'я, ефективно перешкоджаючи західним ініціативам у сфері прав людини та розслідувань COVID-19. Багатосторонні організації, такі як Шанхайська організація співробітництва, що охоплює Євразію, Індійський субконтинент і частину Близького Сходу, та БРІКС - об'єднання країн з економікою, що розвивається (Бразилія, Росія, Індія, Китай і Південна Африка), забезпечують платформи для спільної співпраці з іншими незахідними державами (Magee, 2022).

Китай надає Росії фінансування, військово-морські дизельні двигуни та високотехнологічні компоненти для новітніх озброєнь, включаючи літаки і ракети, які обмежені західними санкціями. І навпаки, 80 відсотків китайського імпорту озброєнь походить з Росії, включаючи такі товари, як винищувач Су-35, ракетна система С-400, гіперзвукові технології, радіолокаційні системи, системи бойової інтеграції, ядерні двигуни для підводних човнів і прилади нічного бачення для військ і бронетехніки (Magee, 2022). Ця тісна військова співпраця дозволяє обома країнам обмінюватися тактичними прийомами і посилювати свої можливості командування і управління. Однак оперативна сумісність між їхніми військами залишається обмеженою, а навчання слугують передусім політичним меседжем. Хоча між двома країнами немає взаємних оборонних зобов'язань, їхня військова координація та спільний скептицизм щодо геополітичних інтересів США можуть також потенційно призвести до більшої співпраці з метою відволікання США під час кризи, пов'язаною з Тайванем або війною в Україні.

Китай критикує Чотиристоронній діалог з питань безпеки у складі США, Індії, Японії та Австралії, називаючи його "пережитком холодної війни", а Росія засуджує його як частину очолюваних США "антикитайських ігор". І Китай, і Росія дуже критично поставилися до партнерства AUKUS, тристороннього оборонного пакту, утвореного Австралією, Великою Британією і США, створеного 15 вересня

2021 року (Magee, 2022). Поява AUKUS і "четвірки" символізує виклик стратегічним інтересам Китаю і Росії на чолі з США, що поглиблює їхню співпрацю. Відносини між Китаєм і Росією визначаються насамперед взаємними інтересами, спільним світоглядом їхніх лідерів, економічною взаємодоповнюваністю та геополітичними факторами.

У Стратегії національної безпеки США, опублікованій 18 грудня 2017 року, Китай (КНР) і Росія були визначені як стратегічні конкуренти і ревізійні держави (The Economist Intelligence Unit, 2017). Така класифікація впливає з їхньої опозиції міжнародному порядку, заснованому на правилах, який просувають США та їхні союзники, а також з їхніх спільних амбіцій кинути виклик впливу США в Індо-Тихоокеанському регіоні та розширити свій стратегічний плацдарм в Європі. За президента Джо Байдена політика США, започаткована за часів адміністрації Трампа, була збережена і навіть розширена. До них належать такі заходи, як заборона американських інвестицій у певні китайські компанії, внесення до чорного списку певних китайських суперкомп'ютерних компаній та відкликання ліцензії на надання послуг компанії China Telecom America. Хоча деякі спостерігачі стверджують, що США прагнуть підтримувати однополярний світ, лідери Росії і Китаю послідовно виступають за багатополарний світовий порядок. Президент Байден підтримав цю точку зору у своїй заяві 25 березня 2021 року, заявивши: "Китай має загальну мету... стати провідною країною у світі... але це не станеться за моєї каденції" (Renshaw et al., 2021).

Зростання напруженості у відносинах між США та Китаєм або Росією призвело до тіснішої співпраці між останніми двома країнами. Крім того, війна Росії проти України прискорила російсько-китайське зближення, коли Москва звернулася до Китаю за економічною допомогою у відповідь на західні санкції. У свою чергу, зусилля Китаю, спрямовані на посилення свого військового потенціалу на противагу США, спонукали його шукати більшої допомоги від Росії. Китай продемонстрував підтримку протидії Росії розширенню НАТО на схід і утримався від засудження вторгнення Росії в Україну, навіть утримався під час голосування в Раді Безпеки ООН, яка закликала до виведення російських військ.

Російсько-українська війна стала випробуванням на міцність китайсько-російських відносин. Незважаючи на значний тиск з боку США та їхніх союзників щодо дистанціювання від Росії та протидії вторгненню в Україну, Китай не вийшов зі Стратегічного партнерства, підтвердженого в Пекіні 4 лютого 2022 року (Magee, 2022). Суть цього партнерства полягає в колективній координації та протидії тиску, який чинять США та їхні союзники на Пекін і Москву. Допоки США розглядають Китай як стратегічного супротивника і виступають проти національних інтересів Пекіна, обґрунтування для партнерства Пекіна і Москви залишатиметься сильним. Оскільки Росія все більше залежить від Китаю, політичні зв'язки стають тіснішими, а ймовірність значних двосторонніх конфліктів невелика, стратегічне партнерство між Москвою і Пекіном привертатиме більше уваги з боку Заходу в найближчі роки.

Однак є також сфери, в яких Китай і Росія мають розбіжності у поглядах. Китай не визнає анексію Криму Росією та її підтримку незалежності Абхазії і Південної Осетії від Грузії. Так само Росія не сприймає позицію Китаю щодо територіальних суперечок у Південно-Китайському та Східно-Китайському морях (Magee, 2022). Тим не менш, обидві сторони активно працюють над вирішенням історичних підозр, культурних відмінностей, геополітичного суперництва та пріоритетів. Незважаючи на прогнози щодо конфлікту за вплив у державах Центральної Азії, особливо тих, що межують з китайським регіоном Сіньцзян, ретельне управління запобігло виникненню такої напруженості. Незважаючи на зростаючу економічну та військову силу Китаю, і Китай, і Росія визнають необхідність управління асиметрією сили між ними, причому Росія не бажає бути підлеглим союзником Китаю, а Китай поважає позицію Росії.

США намагалися створити розбіжності між Росією і Китаєм, але з обмеженим успіхом. У березні 2022 року США та їхній союзник Австралія закликали Китай чинити тиск на Росію, щоб вона припинила вторгнення в Україну, маючи на меті розірвати партнерство. Однак США мало що можуть зробити, щоб змінити загальну позитивну траєкторію їхніх відносин. Уявлення про те, що США можуть успішно схилити Росію до союзу з Вашингтоном, ігнорує глибинні мотиви,

які зміцнюють китайсько-російське партнерство, а саме: спільні ворожі відносини зі США і бажання протистояти американським гегемоністським прагненням (Magee, 2022). Росія ретельно уникає втягування в американо-китайський конфлікт, і Китай також утримується від втягування в конфлікт між Росією і США. У міру посилення тиску Заходу на чолі з США як на Китай, так і на Росію, їхня стратегічна співпраця, ймовірно, зміцнюватиметься, що підкреслюватиме необхідність вирішення будь-яких потенційних розбіжностей. Це протиріччя лежить в основі політики США.

Під керівництвом Сі помітно зросла військова активність Пекіна навколо Тайваню. Якщо Путін здобуде легку перемогу в Україні, це зміцнить віру Сі в занепад Заходу і потенційно відкриє шлях до нападу на Тайвань. Така подія мала б глибокі глобальні наслідки і могла б суттєво змінити баланс сил. Однак опір України вторгненню мав неочікувані наслідки. Замість того, щоб підірвати порядок на чолі з США, він відродив НАТО, зміцнив трансатлантичні зв'язки та об'єднав західні країни. Якби Китай підтримав Росію так само, як ЄС і США підтримують Україну, це означало б значний поворотний момент у міжнародній політиці. Світ знову розділювався б на два протилежні блоки: європейці та американці проти росіян і китайців, а Україна стала б першим полем битви біполярного протистояння 21-го століття. Однак цей сценарій не реалізувався. Хоча риторика Китаю схиляється до підтримки Росії, його фактична політика більше відповідає принципу невтручання. Китай підтримує відносини з Росією, але утримується від надання широкої підтримки, водночас тримаючи відкритими канали з ЄС, США і навіть Україною (Biscop, 2022). Такий обережний підхід мотивується побоюванням, що відкрита допомога Росії може наразити Китай на західні санкції та дипломатичну реакцію, що, зрештою, зашкодить його власним інтересам. Таким чином, реакція різних держав на агресію Росії проти України підтверджує, що наразі ми існуємо в багатополлярному світі. Кожна держава проводить власну лінію поведінки по відношенню до інших держав, виходячи з власних інтересів, з різним ступенем співпраці.

Якщо війна в Україні завершиться у військовому глухому куті без мирної угоди або навіть формального припинення вогню (що здається все більш і більш імовірним), ЄС і США продовжать накладати санкції на Росію протягом, можливо, кількох років. По суті, світ стане свідком "міні-холодної війни" між ЄС, країнами НАТО та їхніми найближчими партнерами (такими як Австралія, Японія, Нова Зеландія і Південна Корея), з одного боку, і Росією - з іншого. Втім, "Захід" буде підтримувати свої відносини з Китаєм, хоча і з труднощами, навіть якщо Китай продовжить співпрацювати з Росією (Biscop, 2022). Отже, переможена Росія посилить силу Заходу і стане менш впливовим і надійним активом у конкуренції між Китаєм і Сполученими Штатами. Крім того, ослаблення Москви зменшило б кількість відволікаючих чинників для США, що дозволило б Вашингтону переключити більше уваги на вирішення проблем, пов'язаних з Пекіном. Поки що жодна з цих авторитарних держав не наблизилася до формування світового порядку на свою користь. Навпаки, агресія Росії проти України лише зміцнила рішучість західних країн.

Таким чином, можна зробити висновок, що занепокоєння щодо розпаду міжнародного порядку пов'язане не лише з погіршенням відносин між Росією та США, але й між Китаєм та Сполученими Штатами. Сприйняття цих двох великих держав як небезпечних суперників зростає, що робить підтримку ефективної міжнародної системи все більш складним завданням. Орієнтуватися в цих складнощах вкрай важливо, особливо в пошуку сфер співпраці з глобальних питань, які мають екзистенційне значення, таких як зміна клімату. Для цього необхідно керуватися потребами планетарних криз або тиском з боку позаблокових країн, з якими прагнуть співпрацювати і Китай, і США. Приваблюючи ці країни, важливо продемонструвати відданість прогресу в глобальних питаннях, не шукаючи конкурентних переваг у двосторонньому чи біполярному суперництві. Тим не менш, світ вступає у фазу, коли це вже не просто суперництво великих держав, а змагання за майбутню організацію світу. Китай бачить інший порядок, в якому США та їхня гегемоністська система, включно з системою безпеки, що сприяла стабільності, будуть або зменшені, або менш значущі. Китай прагне

багатополярного світу і сподівається на зменшення ролі США. І навпаки, Сполучені Штати, разом з тими, хто виступає за ліберальний відкритий порядок, прагнуть забезпечити, щоб прагнення Китаю були зірвані, сприяючи створенню світу, в якому США та їхні демократичні союзники зберігають центральне місце і союзи. США мають історичний авторитет, оскільки раніше створили фундаментальні інститути, які користуються попитом у всьому світі (Rachman & Pkenberry, 2023). Тож, конкуренція зберігатиметься, але в ідеалі має бути місце для співпраці. Виклик полягає в тому, щоб узгодити ці дві основні динаміки, що стоять перед нами. Перша стосується проблем 21-го століття, які вимагають глобальної уваги через свою планетарну природу. Друга стосується визначення політичної системи, в якій ми хочемо існувати. Наближаючись до кінця 21-го століття, важливо замислитися над тим, чи прагнемо ми підтримувати відкриті суспільства, що характеризуються верховенством права, свободою слова та громадянським суспільством, недосяжним для хижацьких держав. Ці цінності варті того, щоб їх захищати, і наш обов'язок - прагнути до їх збереження.

РОЗДІЛ 3. Стратегії сприяння глобальній співпраці та колективним діям

3.1. Глобальні виклики, які потребують спільних дій

Початок 21-го століття сформувався під впливом двох важливих глобальних тенденцій. По-перше, поява глобальних викликів, які перевищують регуляторну спроможність окремих національних урядів. Такі проблеми, як війни, розповсюдження зброї, зміна клімату, економічна нерівність та нестабільність держав, потребують участі широкого кола країн та акторів для їх ефективного вирішення. По-друге, поява нових гравців, які відіграють певну роль у визначенні параметрів і механізмів подолання цих викликів. Існуюча система міжнародного співробітництва, побудована навколо США та окремих європейських країн, стає все більш неадекватною у забезпеченні необхідних глобальних суспільних благ - стабільності та сталого економічного зростання. Взаємопов'язаність сучасного світу зробила національні уряди менш спроможними самостійно вирішувати політичні проблеми. Тож, останнім часом увесь світ пронизує апокаліптичний дух, що підживлюється швидкими темпами зміни клімату, війнами, значними перешкодами для багатосторонньої співпраці та пандемією COVID-19. Це призвело до зростання почуття невизначеності та занепокоєння щодо того, що чекає попереду, і багато хто побоювався періоду глобальної турбулентності на горизонті. Існує кілька глобальних викликів, які домінують останнім часом. Зміна клімату є одним із найбільших викликів, з якими ми стикаємося, оскільки вона може спричинити широкомасштабні екологічні, економічні та соціальні потрясіння. Пандемія COVID-19 також справила значний вплив на світ, спричинивши масові захворювання та смерть, підриваючи економіку та навантажуючи системи охорони здоров'я. Крім того, відсутність багатосторонньої співпраці між країнами ускладнює ефективне вирішення цих проблем. Зростання націоналізму та популізму в багатьох частинах світу призвело до більш фрагментованої глобальної спільноти, коли країни переслідують власні інтереси, а не працюють разом для вирішення спільних проблем (Albert, 2022).

Важливо зазначити, що, насамперед, саме війна в Україні суттєво вплинула на сучасний стан світового управління. Повномасштабне вторгнення росії на територію України у 2022 році було прямим викликом порядку в Європі та порушенням міжнародного права. Це призвело до зриву відносин між Росією та Заходом, через санкції проти Росії з боку США та ЄС. Тож війна Росії проти України також додала відчуття тривоги щодо майбутнього глобальної безпеки, багато хто стурбований можливістю подальшої територіальної експансії з боку Росії або ескалації конфлікту. Крім того, війна Росії проти України підкреслила проблеми багатостороннього співробітництва, оскільки нездатність вирішити конфлікт дипломатичними засобами демонструє обмеженість міжнародних інституцій у вирішенні конфліктів між великими державами. Загалом, війна в Україні сприяла нинішньому стану глобальної турбулентності та невизначеності, підкреслюючи необхідність відновлення зусиль для сприяння міжнародній співпраці та вирішення конфліктів дипломатичними засобами.

Окрім того, пом'якшення наслідків зміни клімату стало одним з найактуальніших викликів 21-го століття. Міжурядова група експертів зі зміни клімату (МГЕЗК) пролила світло на серйозну загрозу, яку несе глобальне потепління людському життю на Землі. Цей виклик підкреслює необхідність наднаціонального управління, оскільки вирішення проблеми скорочення викидів парникових газів, які виникають в усьому світі і впливають на клімат у глобальному масштабі, не може бути здійснене окремими країнами або національними урядами самотужки. Однак створення ефективних інституційних механізмів на глобальному рівні залишається актуальним і складним завданням.

Основний виклик глобального управління кліматом полягає у природі самої проблеми. Зміна клімату вимагає обмеження усталених моделей економічного розвитку, підкреслюючи необхідність перерозподілу багатства і відповідальності в глобальному масштабі. Західні країни, які здебільшого розвивали свою економіку без повного врахування негативних зовнішніх наслідків викидів вуглецю, тепер мають технологічний потенціал для низьковуглецевого розвитку. Однак вони

повинні знайти способи поділитися цим потенціалом з країнами, що розвиваються, та країнами з перехідною економікою, які перебувають на ранніх стадіях свого економічного та промислового зростання. Хоча існує загальний консенсус щодо того, що розвинені країни повинні нести більшу частку витрат на пом'якшення наслідків зміни клімату, досягнення справедливого балансу між правом на розвиток та імперативом скорочення викидів вуглецю є складним завданням, яке виявляє значні конфлікти інтересів і ставить під сумнів здатність міжнародного співтовариства діяти в загальних інтересах (Mergenthaler, 2015, p. 143). Нагальність проблеми зміни клімату перетворила її з технічного питання, яким займаються експерти та науковці, на одне з найважливіших питань глобального політичного порядку денного. Міжнародні переговори щодо зміни клімату стали визначальним аспектом міжнародної політики 21-го століття, охоплюючи такі ключові виклики, як ефективна багатосторонність, становлення країн, що розвиваються, як глобальної сили, економічна фрагментація, демографічні зрушення, а також нестійкий споживацький підхід і зростання, особливо в енергетичному секторі. Цей мінливий ландшафт ще більше ускладнив ефективну міжнародну співпрацю, а деякі країни навіть розглядають зміну клімату як загрозу національній безпеці.

Незважаючи на ці виклики, Європейський Союз (ЄС) і Китай, які відіграють ключову роль у глобальному управлінні кліматом, висловили спільну зацікавленість у тісній двосторонній співпраці. ЄС, який є лідером у політиці щодо зміни клімату, і Китай, який зараз є найбільшим у світі джерелом викидів парникових газів, перевершуючи Сполучені Штати, представляють дві різні позиції в глобальному політичному спектрі щодо зміни клімату. ЄС підтримує значну передачу суверенітету і зелене зростання, тоді як Китай відстоює свій національний суверенітет як зростаюча економічна потуга. Досягнення угоди між цими двома суб'єктами може стати каталізатором ефективного глобального управління кліматом (Mergenthaler, 2015, p. 144). Отже, пом'якшення наслідків зміни клімату вимагає колективних дій і міжнародної співпраці. Комплексний характер виклику вимагає наднаціонального управління, перерозподілу відповідальності та багатства, а також пошуку балансу між правами на розвиток та

імперативами скорочення викидів вуглецю. Незважаючи на перешкоди та сек'юритизацію, співпраця між такими впливовими гравцями, як ЄС та Китай, має потенціал для прискорення прогресу в глобальному управлінні кліматом.

Неменше важливим, є питання ядерного розповсюдження. Легкість переходу від цивільної ядерної програми до програми створення ядерної зброї є значним технологічним викликом. Минулі ядерні кризи, пов'язані з Північною Кореєю та Іраном, продемонстрували, що збагачувальні установки, які використовуються в цивільних цілях, також можуть бути використані для виробництва ядерного матеріалу збройового рівня. Зростаючий попит на ядерну енергію, зумовлений занепокоєнням щодо вуглецевої ефективності та нестабільності викопного палива, підвищив ризик розповсюдження ядерної зброї. Китай, зокрема, перебуває в епіцентрі того, що експерти називають глобальним "ядерним ренесансом", з численними новими атомними електростанціями, які наразі будуються. Оскільки країни, що розвиваються, прагнуть отримати ядерні технології, зростає ймовірність ескалації гонки озброєнь у таких регіонах, як Близький Схід і Східна Азія. Крім того, зростання глобальних терористичних мереж перетворило колись віддалену загрозу ядерного тероризму на реальну можливість. Усвідомлюючи ці небезпеки, Європейський Союз (ЄС) однозначно визначив розповсюдження ядерної зброї як потенційно значну загрозу для суспільства. Хоча Китай спочатку чинив опір глобальним зусиллям з ядерного нерозповсюдження, він поступово демонструє все більшу підтримку як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. Китайські стратеги прийшли до розуміння того, що глобальний фокус на запобіганні ядерному тероризму надає Китаю можливість взяти на себе провідну роль у вирішенні цієї нагальної ядерної проблеми. У спільній декларації 2004 року ЄС і Китай висловили спільну зацікавленість у зміцненні глобального режиму нерозповсюдження за допомогою спільних зусиль (Mergenthaler, 2015, p. 117).

Створення ефективного режиму глобального управління для запобігання розповсюдженню ядерної зброї є складним завданням через постійну привабливість ядерної енергії як надійної, низьковуглецевої альтернативи викопним видам палива і фактору стримування. Досягнення делікатного балансу

між використанням переваг ядерної технології і зменшенням ризиків, притаманних їй, є тривалим процесом для міжнародної спільноти.

Протягом останніх чотирьох десятиліть Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) відігравав вирішальну роль у встановленні довіри між державами та запобіганні швидкому розповсюдженню ядерної зброї. Розподіляючи світ на держави, що володіють ядерною зброєю, і держави, що не володіють нею, ДНЯЗ успішно стримує набуття ядерних арсеналів, і на сьогоднішній день існує лише дев'ять визнаних держав, що володіють ядерною зброєю. Слід зазначити, що з 184 країн-членів ООН понад 40 країн, які володіють технічними можливостями для створення ядерної зброї, вирішили не прагнути до її створення. Незважаючи на виклики, пов'язані з епохою після закінчення холодної війни, включаючи вивільнення тисяч колишніх радянських боєголовок та існування понад 20 000 ядерних запасів по всьому світу, за понад шість десятиліть жодна ядерна зброя не була задіяна. Ці досягнення, однак, були підірвані зміною глобальної динаміки сили і зменшенням віри в щирість центральної угоди між ядерними і неядерними державами. Північнокорейська та іранська ядерні кризи викрили і використали слабкі сторони існуючого режиму, що зумовило необхідність проведення необхідних реформ для того, щоб він виконував своє призначення (Mergenthaler, 2015, p. 119). Отже, для того, щоб зберегти ефективність системи глобального управління, вкрай важливо вирішити ці проблеми і зміцнити ДНЯЗ. Усунувши вразливості та недоліки системи, міжнародна спільнота може працювати над збереженням крихкого балансу між ядерними прагненнями та зусиллями з нерозповсюдження ядерної зброї.

3.2. Стратегії сприяння глобальній співпраці

У взаємопов'язаному і взаємозалежному світі досягнення глобальної співпраці є необхідною умовою для вирішення нагальних глобальних проблем. Для зміцнення співпраці між країнами та сприяння міжнародному співробітництву застосовуються різні стратегії, такі як міжнародні конференції, резолюції,

міжнародну торгівлю, двосторонні та багатосторонні угоди. Борге Бренде, президент Всесвітнього економічного форуму, наголошує на зростаючій кількості акторів, які здійснюють геополітичний вплив, і розширення сфер геополітичної конкуренції або співпраці. У цьому контексті Бренде виступає за кооперативний порядок, підкреслюючи негативні наслідки конкуренції держав виключно за стратегічну перевагу без вирішення спільних викликів у сфері технологій, екології та економіки. Він стверджує, що така конкуренція призводить до посилення тертя в глобальній системі, що робить менш імовірним виконання спільних пріоритетів. Бренде звертає увагу на минулі приклади глобальної координації, такі як відповідь на терористичні атаки 11 вересня і фінансову кризу 2008 року, які слугують прикладами спільних підходів до геополітичних викликів (Brende et al., 2020, p. 6 - 9). Отже, співпраця в кінцевому підсумку є більш вигідною для окремих держав і світу в цілому. Оскільки світ стає все більш взаємопов'язаним через потоки інформації, капіталу та людей, держави стають все більш залежними одна від одної для досягнення позитивних результатів як для себе, так і для світової спільноти. Тому на тлі зміни динаміки сили та впливу у зацікавлених сторін з'являється можливість формувати геополітику на засадах співпраці, а не конкуренції.

Акцент на багатосторонніх інституціях і структурах, таких як Організація Об'єднаних Націй, Світова організація торгівлі та регіональні організації, забезпечує платформу для об'єднання країн, вирішення спільних проблем і сприяння колективному прийняттю рішень і дій. За словами Джона Р. Аллена, президента Інституту Брукінгса, міжнародний порядок, в якому колись домінувало лідерство США, зазнає значних змін через економічні та технологічні зрушення. Ця трансформація надала незахідним державам і певним недержавним акторам можливість підірвати домінуючу роль Сполучених Штатів і західний альянс з відносно невеликими витратами і ризиком. Китай, з його технологічними досягненнями і безпрецедентною експортною економікою, знаходиться на чолі цього геополітичного перебалансування. Аллен наголошує на експансії Китаю через глобальну мережу портів, технологічних підприємств та інфраструктурних активів, що кидає стратегічний виклик Заходу (Brende et al., 2020, p. 14 - 17). Така

геополітична динаміка створила середовище, сприятливе для нової ери "конкуренції великих держав", що підвищує ризик військових конфліктів у всьому світі. Щоб протистояти цій загрозі, Аллен наголошує на необхідності зміцнення демократичних багатосторонніх інститутів і сприяння конструктивному діалогу між Сполученими Штатами і Китаєм. Він стверджує, що ні американський односторонній підхід, ні британський ізоляціонізм, ні китайський експансіонізм - не кажучи вже про російський реваншизм - не допоможуть вирішити цю проблему. Натомість Аллен стверджує, що єдність Заходу і зміцнення структури альянсу залишаються найкращими гарантіями стабільності в майбутньому, незважаючи на те, що це непопулярна точка зору.

Ці Чженьхун, президент Китайського інституту міжнародних досліджень, також наголошує на необхідності багатосторонньої співпраці через захист багатосторонніх інституцій. Він стверджує, що великі держави не повинні діяти в односторонньому порядку або переслідувати власні інтереси, а натомість повинні взяти на себе позитивну і відповідальну роль у просуванні міжнародного права і порядку. Співпрацюючи через багатосторонні канали, країни можуть вирішувати проблеми, долати культурні розриви і сприяти взаєморозумінню між різними культурами та ідентичностями. Розвиваючи співпрацю та уникаючи односторонніх дій, міжнародне співтовариство може ефективно управляти геополітичною напруженістю, зміцнювати глобальну стабільність і сприяти миру та співпраці між країнами. Крім того, у статті "Культура, ідентичність та еволюція геополітики" Ці Чженьхун висвітлює вплив політики ідентичності на геополітику та наголошує на важливості співпраці у пом'якшенні потенційних конфліктів (Brende et al., 2020, p. 33 - 37). Чженьхун зазначає, що в глобалізованому світі збереження та унікальність культури та ідентичності стають все більш значущими для різних акторів. Однак він застерігає від небезпеки перебільшення культурних та ідентифікаційних відмінностей, що може призвести до конфронтації та конфліктів між націями. Щоб запобігти геополітичним потрясінням, Ці Чженьхун закликає міжнародне співтовариство зберігати пильність і не допускати маніпулювання культурою та ідентичністю як інструментами для провокування конфліктів.

Ефективне врегулювання кризових ситуацій, сприяння вирішенню конфліктів та медіація є не менш важливими для просування глобальної співпраці. ЄС і США повинні активно долучатися до дипломатичних зусиль, посередництва та миротворчих ініціатив для деескалації напруженості, запобігання конфліктам і пошуку мирних рішень. Джейн Харман, директор, президент і головний виконавчий директор Міжнародного наукового центру Вудро Вільсона, підкреслює важливість співпраці у вирішенні геополітичних викликів, пов'язаних зі зміною клімату. Харман визнає, що зміна клімату може призвести до загострення конфліктів, навантаження на уряди та створення кризових ситуацій з біженцями. У світлі цих проблем вона наголошує на необхідності посилення міжнародної співпраці для ефективного подолання наслідків зміни клімату для довкілля і безпеки. Однією з областей, де співпраця має вирішальне значення, є Арктичний регіон. Оскільки танення льодовиків відкриває нові судноплавні шляхи, Харман закликає Сполучені Штати до активної участі в арктичних справах, наголошуючи на важливості збереження регіону як центру співпраці, а не конфронтації (Brende et al., 2020, p. 54 - 57). Співпрацюючи з іншими арктичними країнами, Сполучені Штати можуть забезпечити колективне вирішення екологічних проблем регіону, сприяючи стабільності та сталому розвитку. Крім того, Харман бачить можливості для співпраці в розширенні ринків сонячної і вітрової енергії. Визнаючи, що боротьба за лідерство в галузі зелених технологій приносить значні економічні та геополітичні вигоди, вона закликає Сполучені Штати брати активну участь у цьому секторі, що розвивається. Розвиваючи міжнародне співробітництво в галузі відновлюваної енергетики, країни можуть не лише боротися зі зміною клімату, але й зміцнювати дипломатичні зв'язки та підвищувати енергетичну безпеку. Підсумовуючи, Харман підкреслює, що подолання геополітичних наслідків зміни клімату вимагає глобальної співпраці. Чи то в Арктиці, чи в секторі відновлюваної енергетики, співпраця між країнами має важливе значення для пом'якшення викликів, використання можливостей і побудови більш стійкого і безпечного майбутнього.

Варто також наголосити на важливості двосторонніх та багатосторонніх угод. Двосторонні та багатосторонні угоди - це офіційні домовленості між двома або більше країнами про співпрацю з конкретних питань або досягнення спільних цілей, які можуть охоплювати широкий спектр сфер. Ці угоди створюють основу для співпраці, визначаючи зобов'язання, обов'язки та механізми їх виконання і забезпечення дотримання. Тому розробка та імплементація міжнародних договорів та угод, які стосуються нагальних глобальних проблем, таких як зміна клімату, нерозповсюдження ядерної зброї та права людини, також сприяє співпраці шляхом визначення спільних цілей, встановлення норм та забезпечення рамок для співпраці та їх дотримання.

Окрім того, слід зазначити, що у розпал російсько-української війни та складної динаміки, яку вона створює, сам лише акт конфронтації з Росією не може переконати держави приєднатися до Європейського Союзу (ЄС) та Сполучених Штатів Америки (США), не кажучи вже про те, щоб зайняти позицію проти Китаю. Інші держави, особливо ті, що тісно співпрацюють з Росією та/або Китаєм, потребують конкретних гарантій і відчутних переваг з боку ЄС і США, які відповідають їхнім власним інтересам. Для ЄС головною метою має бути підтримка глобальної єдності, встановлення світового порядку з фундаментальним набором правил, з якими можуть погодитися всі держави, оскільки їм потрібні стабільні політичні, фінансові та економічні рамки для реалізації своїх інтересів (Biscop, 2022). Мультилатералізм є природним для ЄС, і він повинен відігравати більш активну роль в рамках існуючих міжнародних організацій та створювати нові спеціальні коаліції, які об'єднують як демократичні, так і недемократичні країни, що мають спільний інтерес у вирішенні конкретних викликів. Збереження участі всіх держав у системі вимагає компромісу, який є кращим, ніж вихід великих держав із системи і підірив її ззовні. Однак такий компроміс залежить від дотримання цими силами встановлених правил існуючої системи, що еволюціонує.

Однак, важливо зазначити, що самі по собі ці стратегії не можуть гарантувати успішну глобальну співпрацю. Їх ефективність залежить від різних факторів, включаючи готовність країн до співпраці, рівень довіри між країнами, узгодженість

інтересів і відданість спільним цілям. Саме тому, щоб підвищити ефективність міжнародного співробітництва, Енн-Марі Слотер закликає нас фундаментально переглянути те, як ми сприймаємо політичний світ. Це управління через складну глобальну мережу «урядових мереж», а не сукупність суверенних держав, які спілкуються через президентів, прем'єр-міністрів, міністрів закордонних справ та Організацію Об'єднаних Націй (Slaughter, 2004, p. 33). Вона описує сучасний світ, у якому урядовці — поліцейські слідчі, фінансові регулятори, навіть судді та законодавці — обмінюються інформацією та координують діяльність через національні кордони, щоб боротися зі злочинністю, тероризмом і рутинною щоденною роботою міжнародної взаємодії. Світ, у якому національні та міжнародні судді та регулюючі органи можуть тісно співпрацювати, щоб забезпечити дотримання міжнародних угод ефективніше, ніж будь-коли раніше.

Хоча кожна мережа має свої специфічні цілі та напрямки діяльності, вони також виконують спільні функції. Однією з таких функцій є розширення регуляторного впливу, що дозволяє національним урядовцям не відставати від корпорацій, громадських організацій та злочинців. Крім того, ці мережі зміцнюють довіру та налагоджують стосунки між їхніми учасниками, створюючи стимули для підтримання доброї репутації та уникнення поганої, що має вирішальне значення для довгострокового співробітництва. Ще однією функцією є регулярний обмін інформацією про свою діяльність та створення баз даних найкращих практик. Наприклад, у судовій сфері вони обмінюються різними підходами до спільних правових питань. Крім того, ці мережі пропонують технічну допомогу та професійну соціалізацію членам з менш розвинених країн - регуляторам, суддям чи законодавцям (Slaughter, 2004, p. 3). Ці функції є важливими для забезпечення ефективної співпраці та вирішення глобальних проблем, незалежно від предметної області, членства та історії мережі.

Якщо розглядати концепцію урядових мереж крізь призму міжнародного співробітництва, то вона стає дуже привабливою, особливо для Сполучених Штатів, як варіант зовнішньої політики. Сполучені Штати визнають, що багато глобальних викликів мають внутрішнє походження і повинні вирішуватися на

національному рівні. Однак вони також визнають важливість багатосторонніх підходів до вирішення цих питань, визнаючи переваги легітимності та ефективності (Slaughter, 2004, р. 4). Урядові мережі, що діють спільно з традиційними міжнародними організаціями, можуть надавати цінну багатосторонню підтримку національним урядовим інституціям у недієздатних, слабких або перехідних державах. Вони можуть відігравати вирішальну роль у відбудові таких країн, як Ірак, а також у підтримці та реформуванні урядових структур в інших країнах, які прагнуть уникнути автократії та саморуйнування. Більше того, урядові мережі пропонують інший погляд на владу США, що потенційно може зменшити обурення в усьому світі. Ці мережі сприяють взаємодії між американськими урядовцями та їхніми іноземними колегами, створюючи умови, в яких обидві сторони мають чим поділитися і чого навчитися. Інші країни часто пропонують потужні альтернативні моделі, а Європейський Союз має значний вплив у таких сферах, як конкурентна політика, екологічна політика та корпоративне управління. Так само конституційні суди Південної Африки та Канади привертають увагу як джерела натхнення для суддів по всьому світу, поряд з історично впливовим Верховним судом США.

У світі міжнародного співробітництва традиційні міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй та Світова організація торгівлі (СОТ), все ще відіграватимуть певну роль, потенційно виступаючи в ролі приймаючих сторін та джерел для урядових мереж. Хоча держави продовжуватимуть взаємодіяти як єдине ціле, особливо в питаннях безпеки, очевидно, що військова та економічна могутність залишатиметься значною, оскільки урядові мережі не можуть замінити важливість армій. Тим не менш, світ, структурований навколо урядових мереж, запропонує більш ефективний і потенційно більш справедливий світовий порядок у порівнянні з існуючою системою або моделлю світового уряду, де глобальні інститути, що стоять над національними державами, забезпечують дотримання правил (Slaughter, 2004, р. 6). У цьому мережевому світовому порядку основна політична влада буде зосереджена на національному рівні, за винятком випадків, коли національні уряди чітко делегують повноваження наднаціональним

інституціям. Національні урядовці дедалі більше вплітатимуться в особисті та інституційні мережі. Вони діятимуть як на внутрішній, так і на міжнародній арені, використовуючи свої національні повноваження для виконання міжурядових і міжнародних зобов'язань. Водночас вони представлятимуть інтереси своєї країни і співпрацюватимуть з іноземними та наднаціональними партнерами у поширенні інформації, забезпеченні дотримання законів на національному та міжнародному рівнях, гармонізації національних нормативних актів та вирішенні спільних викликів.

Урядові мережі відіграють вирішальну роль у посиленні міжнародного співробітництва, сприяючи перенесенню успішних регуляторних підходів з внутрішньої сфери на глобальну арену. Особливе значення має використання інформаційного регулювання, яке дозволяє регуляторам вийти за межі традиційних командно-адміністративних методів. Замість цього вони можуть надавати приватним особам і компаніям необхідну інформацію та ідеї для покращення власної діяльності на основі встановлених стандартів. Цей підхід набирає обертів у Сполучених Штатах, стає все більш поширеним у Європейському Союзі та експериментується в Організації Об'єднаних Націй (Slaughter, 2004, p. 24-24). Урядові мережі слугують регіональними та глобальними каналами передачі інформації, здатними розширюватися, щоб охопити стільки країн, скільки може взяти в них повноцінну участь. Крім того, урядові мережі слугують ідеальним механізмом для міжнародної співпраці у вирішенні глобальних проблем, які мають внутрішнє походження. Безпосередньо залучаючи до участі і користуючись довірою людей, які несуть відповідальність за вирішення цих проблем, урядові мережі забезпечують більш ефективне і підзвітне реагування, що сприяє просуванню глобальної співпраці.

Отже, у світі глобальних ринків, глобальних подорожей та глобальних інформаційних мереж, зброї масового знищення та екологічних катастроф глобального масштабу сприяння міжнародному співробітництву набуває вирішального значення. Перед обличчям дій Росії, а саме війни проти України, посилення Китаю, а також таких викликів, як зміна клімату та розповсюдження

ядерної зброї, воно вимагає індивідуальних підходів, дипломатичної взаємодії, економічної співпраці, розвитку нормативної бази, створення альянсів та медіації, однак уряди країн повинні поширювати свій вплив за межі національних кордонів. В умовах обмежень на використання жорсткої сили уряди повинні використовувати потенціал м'якої сили - переконання та поширення інформації. Крім того, виклик полягає не лише в укладанні договорів, але й у створенні механізмів їх дотримання, оскільки багато країн, що розвиваються, стикаються з труднощами в перетворенні нормативно-правових актів на реальні дії. У цьому контексті міжнародної співпраці урядові мережі слугують ефективним інструментом глобального управління. Подібно до того, як комерційні та громадські організації використовують мережеві структури для підвищення ефективності та адаптивності в інформаційну епоху, урядові мережі можуть відповідати вимогам сьогодення.

ВИСНОВКИ

Розглядаючи концепт світового порядку, можна зробити висновок, що єдине визначення світового порядку відсутнє через відмінності у поглядах на нього представників різних наукових шкіл. Серед них можна виділити реалістів, які вважають, що міжнародну політику ведуть суверенні держави, які врівноважують міць одна одної, а світовий порядок є наслідком стабільного розподілу сили між найбільшими державами. А також лібералістів, які розглядають відносини між народами, а також державами і наголошують на співпраці, спільних цінностях і прагненні до спільних цілей. Таким чином, канонічного визначення «світового порядку» не існує, але спільним для більшості концепцій є ідея, що відносини між деякими глобальними акторами регулюються набором правил або інститутів, які визначають, хто є ключовими дійовими особами, і допомагають їм взаємодіяти один з одним.

Аналізуючи погляд Генрі Кіссінджера на світовий порядок, ми враховуємо три рівні порядку, а саме світовий порядок, міжнародний порядок та регіональні порядки. Кожна з цих систем порядку базується на двох компонентах: набір загальноприйнятих правил, які визначають межі допустимих дій, і баланс сил, який змушує стримуватися у разі порушення правил, не даючи одній політичній одиниці підпорядкувати всіх інших. Булл, у свою чергу, також розрізняє терміни "міжнародний порядок" і "світовий порядок", де останній відноситься до моделей людської діяльності, які сприяють досягненню фундаментальних цілей суспільного життя для всіх людей та діє в глобальному масштабі, тоді як перший - до порядку між державами. Тож, за Буллом, порядок, будь то «міжнародний порядок» (включаючи відносини лише між державами) або «світовий порядок» (який також залучає недержавних акторів) слід розуміти з точки зору його мінімальних цілей, які включають підтримку суверенітету чи незалежності держав, забезпечення відносного миру або відсутності війни, обмеження насильства, виконання обіцянок і захист прав власності.

Сьогодні формування нового світового порядку є актуальним і складним процесом, який характеризується геополітичною конкуренцією та глобальними викликами. У ході аналізу впливу геополітичної конкуренції на формування світового порядку, я розглядаю роль різних держав, зокрема США, Росії та Китаю у формуванні світового порядку. Хоча США продовжують зберігати свій вплив завдяки своїм економічним і військовим ресурсам, тим самим залишаючись одним із ключових гравців в контексті геополітичної конкуренції, останні роки свідчать про занепад американської гегемонії. Це створює простір перерозподілу сил в міжнародних відносинах, тому поступово розвиваються інші актори, а саме Китай та Росія, які намагаються зайняти вакуум, залишений після зменшення впливу Сполучених Штатів. Вплив Росії на формування світового порядку є важливим, оскільки вона має значний військовий потенціал, володіє значною кількістю ядерної зброї та відіграє значну роль у багатьох великих конфліктах у всьому світі, зокрема розпочавши повномасштабне вторгнення в Україну. Окрім того, Китай розширює свій вплив на багатьох континентах через торгові угоди та інвестиції в економіку інших країн, що допомагає йому утримувати контроль над цими країнами. Таким чином, можна зробити висновок, що занепад Сполучених Штатів, піднесення Китаю та прагнення Росії змінити поточний стан речей спричинили розпад однополярного порядку та перехід до багатопольярного світового порядку. У результаті Сполучені Штати, Китай і Росія повинні зосередитися на інтересах, необхідних для виживання, щоб не потрапити у пастку війни. Крім того, і Китай, і Росія дотримуються експансіоністської поведінки, спрямованої на дестабілізацію існуючого світового порядку. Такі зміни в геополітичному просторі вимагають від країн адаптуватися до нових реалій та шукати шляхи для збереження своїх інтересів і впливу, а саме співпрацю з іншими державами та розвиток і формування коаліцій для досягнення спільних цілей.

Загальний аналіз сучасного стану справ вказує на присутність низки серйозних викликів, таких як російсько-українська війна, зміна клімату та розповсюдження ядерної зброї, а також на необхідність глобальної співпраці для їх вирішення. Війна Росії проти України підкреслила проблеми багатостороннього

співробітництва та обмеженість міжнародних інституцій у вирішенні конфліктів між великими державами, адже рішуча реакція таких інституцій є ключовим фактором вирішення глобальних викликів, таких як війна. Пом'якшення наслідків зміни клімату вимагає наднаціонального управління та спільних зусиль, оскільки розв'язання проблеми скорочення викидів парникових газів, які виникають в усьому світі і впливають на клімат у глобальному масштабі, не може бути здійснене окремими країнами або національними урядами самотужки. Крім того, зростаючий попит на ядерну енергію, зумовлений занепокоєнням щодо вуглецевої ефективності та нестабільності викопного палива, підвищив ризик розповсюдження ядерної зброї.

Таким чином, перед обличчям дій Росії, а саме війни проти України, посилення Китаю, а також таких викликів, як зміна клімату та розповсюдження ядерної зброї, просування глобальної співпраці вимагає індивідуальних підходів, дипломатичної взаємодії, міжнародної торгівлі, розвитку нормативної бази, створення альянсів та медіації, однак уряди країн повинні поширювати свій вплив за межі національних кордонів. Ця концепція урядових мереж, яка складається з дезагрегації держави та децентралізації дипломатії, зростаючих зв'язків через національні кордони функціонально спеціалізованих чиновників і нових міжнаціональних мереж для виконання завдань глобального управління може бути розв'язанням складних міжнародних проблем. У сучасному світі можна побачити глобальні мережі всюди, від ринків капіталу до незаконних наркотиків і тероризму. Цей підхід може бути дієвим механізмом підтримки сучасного світового порядку, який базується не на великих теоріях світового уряду, а радше на повсякденних контактах і спілкуванні між урядами. Він представляє бачення глобального управління, яке є практичним, але може мати глибокі нормативні наслідки. На мою думку, оцінка масштабів і характеру існуючих урядових мереж дає змогу уявити систему глобального управління, яка інституціоналізує співпрацю та достатньою мірою стримує конфлікти, щоб усі нації та їхні народи могли досягти більшого миру та процвітання, покращити своє управління землею та досягти мінімальних стандартів людської гідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Acharya, A. (2018). The end of American world order. John Wiley & Sons.
2. Albert, M. J. (2020). Beyond continuationism: Climate change, economic growth, and the future of world (dis)order. *Cambridge Review of International Affairs*, 35(6), 868-887. <https://doi.org/10.1080/09557571.2020.1825334>
3. Biscop, S. (2022, June 13). How the war in Ukraine shapes the multipolar world. Egmont Institute. <https://www.egmontinstitute.be/how-the-war-in-ukraine-shapes-the-multipolar-world/>
4. Brady, A. M. (2016, June 20). China as a polar great power. The Australian National University. <https://www.anu.edu.au/events/china-as-a-polar-great-power>
5. Brende, B., Allen, J. R., Funabashi, Y., Rodríguez, L. E., Harman, J., Lukyanov, F., Niblett, R., Saran, S., Yadlin, A., & Zhenhong, Q. (2020). Shaping a Multiconceptual world 2020: Special report.
6. Bull, H. (2012). *The anarchical society: A study of order in world politics*. Bloomsbury Publishing.
7. Cohen, R. S., Treyger, E., Chindea, I. A., Curriden, C., Gunness, K., Holynska, K., Kepe, M., Klein, K., Rhoades, A. L., & Vest, N. (2023). Great-power competition and conflict in the 21st century outside the Indo-Pacific and Europe.
8. Devonshire-Ellis, C. (2022, March 31). China, Russia stand firm in 'New, fair, multipolar world order'. *China Briefing News*. <https://www.china-briefing.com/news/china-russia-stand-firm-in-new-fair-multipolar-world-order/>
9. Falk, R. (n.d.). World order. *The Princeton Encyclopedia of Self-Determination*. <https://pesd.princeton.edu/node/696>
10. Francis Fukuyama on the end of American hegemony. (2021, August 18). *The Economist*. <https://www.economist.com/by-invitation/2021/08/18/francis-fukuyama-on-the-end-of-american-hegemony>
11. Gavin, F. (2022, October 4). Ukraine and the emergence of a new world order: An American perspective. Institut Montaigne.

<https://www.institutmontaigne.org/en/expressions/ukraine-and-emergence-new-world-order-american-perspective>

12. Kissinger, H. (2014). *World order*. Penguin.
13. Kuo, A. M. (2023, March 13). Russia-China challenge in US-EU relations. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2023/03/russia-china-challenge-in-us-eu-relations/>
14. Macmillan, & Rundell, M. (2007). *MacMillan English dictionary*. <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/world-order>
15. Macron criticised for saying Europe should take independent stance on Taiwan. (2023, April 10). Reuters. <https://www.reuters.com/world/macron-criticised-saying-europe-should-take-independent-stance-taiwan-2023-04-10/>
16. Magee, K. (2022, May 10). China and Russia in the era of great-power competition. *The China Story*. <https://www.thechinastory.org/yearbooks/yearbook-2021-contradiction/forum-just-over-the-border/china-and-russia-in-the-era-of-great-power-competition/>
17. Mazarr, M., Blake, J., Casey, A., McDonald, T., Pezard, S., & Spirtas, M. (2018). Understanding the emerging era of international competition: Theoretical and historical perspectives. <https://doi.org/10.7249/rr2726>
18. Mergenthaler, S. (2015). *Managing global challenges: The European Union, China and EU network diplomacy*. Springer.
19. *The New World Order According to Kissinger and Fukuyama: Who We Are and Who We Could Be*. (2014, December 14). ICDS. <https://icds.ee/en/the-new-world-order-according-to-kissinger-and-fukuyama-who-we-are-and-who-we-could-be/>
20. Nye, J. S. (1992). What New World order? *Foreign Affairs*, 71(2), 83. <https://doi.org/10.2307/20045126>
21. *Perspectives on a changing world order*. (2020, May 27). Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/report/perspectives-changing-world-order>
22. Rachman, G., & Ikenberry, J. (2023, April 20). Is there such a thing as a rules-based international order? *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/664d7fa5-d575-45da-8129-095647c8abe7>

23. Renshaw, J., Shalal, A., & Martina, M. (2021, March 25). Biden says China won't surpass U.S. as global leader on his watch. Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-usa-biden-china-idUSKBN2BH2ZE>
24. Slaughter, A. (2009). A new world order. Princeton University Press.
25. Solving world's problems requires 'Global cooperation based on agreed rules', European Union high representative tells Security Council. (2021, June 10). United Nations. <https://press.un.org/en/2021/sc14547.doc.htm>
26. US labels China a revisionist power, alongside Russia. (2017, December 20). The Economist Intelligence Unit. https://country.eiu.com/article.aspx?articleid=116254195&Country=China&topic=Politics&subtopic=For_4
27. The White House. (2022, October 12). FACT SHEET: The Biden-Harris administration's National Security Strategy. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/10/12/fact-sheet-the-biden-harris-administrations-national-security-strategy/>
28. Willemys, A. (2023, February 7). Biden: 'We seek competition, not conflict' with China. Radio Free Asia. <https://www.rfa.org/english/news/china/state-union-biden-02072023151429.html>
29. Китай забирає у США Близький Схід? Що змінюють домовленості Саудівської Аравії та Ірану і чому вони важливі для України. (2023, March 14). LB.ua. https://lb.ua/world/2023/03/14/548769_kitay_zabiraie_ssha_blizkiy_shid_shcho.html

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційної роботи

Тема: Створення нового світового порядку: вплив геополітичної конкуренції та необхідність глобальної співпраці

Студент: Кравченко Софія Вячеславівна

Рік навчання, факультет: ФСНСТ - 4

Науковий керівник: доктор політичних наук, доцент Гнатюк Микола Миколайович

Захищена “ ____ ” _____ 20_ р.

Короткий зміст роботи:

Дипломна робота присвячена з'ясуванню механізмів підтримання сучасного світового порядку, зокрема виокремлення ролі геополітичної конкуренції. У роботі розглянуто основну дискусію навколо концепції світового порядку, визначення таких дефініцій як «міжнародний порядок» та «світовий порядок», а також історію становлення концепту світового порядку. У даному дослідженні використовувалась якісна методологія дослідження. Також проведено аналіз праць Генрі Кіссінджера та Хедлі Булла для тлумачення концепту світового порядку. У ході дослідження виокремлено роль геополітичної конкуренції на формування нового світового порядку, а саме США, Китаю та Росії. У межах аналізу сучасного стану справ було розглянуто такі глобальні виклики, як зміни клімату, розповсюдження ядерної зброї та війна Росії проти України. В результаті дослідження було розглянуто такі стратегії сприяння глобальній співпраці як індивідуальний підхід, дипломатична взаємодія, міжнародна торгівля, розвиток нормативної бази, створення альянсів та медіації, та виокремлено концепцію урядових мереж як дієвий механізм підтримки сучасного світового порядку.

Ключові слова: світовий порядок, геополітична конкуренція, співпраця, глобальні виклики, війна

Short summary:

The study is devoted to clarifying the mechanisms of maintaining the modern world order, in particular, highlighting the role of geopolitical competition. The paper examines the main debate around the concept of world order, definitions of such terms as "international order" and "world order", as well as the history of the concept of world order. This study uses a qualitative research methodology. The works of Henry Kissinger and Hadley Bull were also analyzed to interpret the concept of world order. The study emphasizes the role of geopolitical competition in the formation of a new world order, namely the United States, China and Russia. The analysis of the current state of affairs included such global challenges as climate change, nuclear proliferation, and Russia's war against Ukraine. The study examined such strategies for promoting global cooperation as individual approach, diplomatic interaction, international trade, development of the regulatory framework, alliances and mediation, and highlighted the concept of government networks as an effective mechanism for maintaining the current world order.

Keywords: world order, geopolitical competition, cooperation, global challenges, war